

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2019

Matěj Pros

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Zlatá bula ulmská
Golden bull of Ulm
Matěj Pros

Vedoucí práce: prof. PhDr. Kateřina Charvátová, CSc.
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: Dějepis se zaměřením na vzdělávání – Základy společenských věd se zaměřením na vzdělání

2019

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Zlatá bula ulmská potvrzuji, že jsem ji vypracoval pod vedením vedoucí práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 9. července 2019

Rád bych tímto poděkoval paní prof. PhDr. Kateřině Charvátové, CSc. za cenné rady, trpělivost a čas. Bez její pomoci by tato bakalářská práce vznikala jen velmi těžko. Dále děkuji za podporu a povzbuzení své rodině a přítelkyni.

ABSTRAKT

Bakalářská práce Zlatá bula ulmská pojednává o stejnojmenném privilegiu z 26. července 1216, jímž římský král (a pozdější císař) Fridrich II. potvrdil domácí volbu Václava I. českým králem. Cílem práce je nashromáždit relevantní prameny a literaturu a v kontextu politiky Přemysla Otakara I. objasnit hlavní důvody vzniku ulmské listiny a její důsledky. Pro pochopení celé problematiky je v první řadě třeba zaměřit se na význam královského majestátu pro středověkého člověka, dále pak zasadit celou situaci do dobového kontextu a pojednat o politické situaci v Čechách na přelomu 12. a 13. století. Nakonec musíme uvést hlavní pohyby, které vedly Přemysla k zisku Zlaté buly ulmské. Již zde je možné zmínit, že mezi ně patřila zejména hrozba ze strany Přemyslova zapuzeného syna Vratislava z prvního manželství s Adlétou Míšeňskou, dále politické ambice Děpolda III. a strach z vnějších zásahů říše do domácí politiky. Dále je vznik ulmského privilegia podmíněn dikcí Zlaté buly sicilské, která požaduje potvrzení královské volby římským panovníkem. S ulmskou listinou je též někdy mylně spojována primogenitura, kterou měl Přemysl ustanovit. Tato práce však ukazuje, že se o nástupnictví prvorozeného nejednalo, a že celý akt byl zaměřený zejména proti Vratislavovi. Posledním významem Zlaté buly ulmské je pak vyvrcholení proměny Čech knížecích v Čechy královské a posílení královské ideologie jako takové.

KLÍČOVÁ SLOVA

Zlatá bula ulmská, Přemysl Otakar I., Václav I., Adléta Míšeňská, Nástupnictví

ABSTRACT

The bachelor thesis Golden Bull of Ulm addresses the privilege of the same name from July 26, 1216, through which the Roman king and later emperor Frederick II. confirmed the domestic vote of Wenceslas I. to be the king of Bohemia. The aim of this thesis is to collect relevant sources and literature and to clarify the origins of the Ulm Deed and its consequences in the context of Bohemia politics under Ottokar I. In order to understand the whole issue, it is first necessary to focus on the importance of royal majesty to the medieval people, then to put the whole situation into the contemporary context, and finally to mention the main motives that led Ottokar to request the Golden Bull of Ulm. At this point the reasons for the Golden Bull of Ulm should be mentioned. These reasons included: the threat of Ottokar's son Vratislav from his first marriage with Adelheid of Meissen, the political ambitions of Dĕpolt III. and the fear of the roman empire's intervention into domestic politics. Furthermore, the Ulm privilege respects the dictation of the Golden Bull of Sicily, which request confirmation of the royal election by the Roman monarch. The deed is sometimes mistakenly linked to the primogeniture that Ottokar supposedly established. This thesis, however, shows the succession of the first born wasn't the point of the bull, and the whole act was directed mainly against Vratislav. The last significance of the bull is the culmination of the transformation of Bohemia ruled by princes to royal Bohemia and the strengthening of the royal ideology as such.

KEYWORDS

Golden bull of Ulm, Ottokar I. of Bohemia, Wenceslaus I., Adelheid of Meissen, Successorship

Obsah

1. Úvod.....	8
2. Prameny a literatura	9
3. Království ve středověku a v českých zemích	13
4. Přemyslovský stát na přelomu 12. a 13. věku.....	21
5. Zlatá bula ulmská a její význam v politice Přemysla Otakara I.....	29
6. Závěr	45
7. Seznam zkratk	47
8. Seznam pramenů a literatury.....	48
8.1. Prameny	48
8.2. Literatura	49
8.3. Internetové zdroje	51
9. Seznam příloh	52
9.1. Obrazové přílohy	53
9.2. Textové přílohy.....	58

1. Úvod

Věnovat celou bakalářskou práci jediné listině se může zdát poněkud nerozvážené. Na mysl ihned vyvstane otázka, zdali je téma dostatečně obsáhlé, aby pokrylo požadovaný počet stran. Pokud by se jednalo o listinu nepodstatnou, týkající se kupříkladu převodu majetku, odpověď by nejspíš byla záporná. Jenomže Zlatá bula ulmská, listina, jež byla vydána 26. července 1216 v Ulmu, měla význam daleko větší. Jejímí řádky bylo dotvořeno státoprávní uspořádání českých zemí, které Přemysl Otakar I. započal již roku 1198.

Ulmské privilegium doplňovalo a rozšiřovalo ustanovení Zlaté buly sicilské z roku 1212, upravovalo teoretickou volitelnost pražského trůnu a definitivně vyřadilo z nástupnické otázky Přemyslova zapuzeného syna z prvního manželství Vratislava.

Nová ideologie královských Čech se měla nadále opírat zejména o církev a římské právo. Přemyslovští králové začali po vzoru ostatních evropských panovníků odvozovat svou moc od Boha a významným způsobem tak posílili své postavení, doma i v zahraničí. Tato proměna nabyla na zřeteli zejména během vlády Přemysla Otakara I., jemuž se podařilo získat dědičný královský titul a přenést ho na svého syna Václava.

Práce je pro snazší orientaci členěna do tří větších kapitol. První se zabývá problematikou královského majestátu a vládní ideologií obecně. Druhá kapitola pojednává o politicko-hospodářském vývoji v Čechách na přelomu 12. a 13. století. Třetí kapitola sleduje již téma samé, tedy ulmské privilegium a jeho význam v politice Přemysla Otakara I.

K ulmské listině a celé problematice spojené se státoprávním uspořádáním přemyslovských Čech mě přivedly zejména knihy Martina Wihody, konkrétně *První česká království* a *Zlatá bula sicilská: podivuhodný příběh ve vrstvách paměti*. Prameny a literatura budou podrobně rozebrány v následující kapitole, nyní tedy jen krátce k Wihodovým myšlenkám. Wihoda ulmské privilegium označil za nadbytečné.¹ Jeho teze mi dala prostor k zamyšlení se nad celou dobovou situací spojenou se vznikem této listiny. Hlavním cílem mého bádání se stalo odhalit, zdali bylo privilegium doopravdy nadbytečné a jakou roli tvořilo v Přemyslově politice. Na následujících stránkách se pokusím celou problematiku uspokojivě objasnit a snad nalézt odpovědi na mnou položené otázky.

---

¹ WIHODA, Martin. *Vladislav Jindřich*. Brno: Matice moravská, 2007, s. 160; WIHODA, Martin. *Zlatá bula sicilská: podivuhodný příběh ve vrstvách paměti*. Praha: Argo, 2005, s. 144.

2. Prameny a literatura

Studie se středověkou tematikou musí nutně vycházet z více pramenů. Většina z nich poskytuje pouze torzovité zmínky o sledované problematice a je tedy třeba jednotlivé střípky informací poskládat do smysluplného celku. Každý medievista si jistě kolikrát přál, aby bylo pramenů více, aby se do dnešní doby dochovalo více listin, aby... Jenomže podobné snění zůstane navždy pouhým sněním. Obraz věků dávno minulých musíme vytvářet z toho, co přežilo staletí. Dalo by se říci, že půl heuristické práce za nás vykonaly již generace minulé, které rozhodly o tom, jaké informace jsou hodné zachování. Avšak tento výběr je třeba dále problematizovat, tázat se proč ta kronika, či ta listina, nebyla ztracena. Spolu s tímto faktem musíme přijmout i to, že žádné „objektivní“ dějiny – jak ostatně psal již Dušan Třeštík², neexistují. Do dějin, jak je známe, se promítá mentalita lidí, kteří je utvářeli. Jaké prameny nám zanechali ke Zlaté bula ulmské a ke královskému majestátu vůbec?

Prvním druhem pramenů, které vypovídají o královských Čechách, jsou prameny diplomatické, tedy listiny. Pro tuto práci jsou důležitější než prameny narativní. Vycházím z edice Gustava Friedricha *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae I. a II.* z let 1904-1912. Jedná se o dílo vskutku monumentální. První dva díly obsahují listiny od roku 805 do roku 1230, kriticky zpracované a doplněné bohatým poznámkovým aparátem.

Stěžejní je samozřejmě Zlatá bula ulmská sama. Listina byla vydána 26. července 1216 v říšském městě Ulmu na žádost pražského dvora. Potvrzovala domácí volbu Václava I. českým králem, a navíc do jisté míry upravovala postavení panovníka ve státě. Další důležitou listinou je o čtyři roky starší Zlatá bula sicilská, na níž ulmské privilegium navazovalo.

Pojďme se nyní v krátkosti podívat i na další listiny, které jsou v této práci použity. Ke královskému majestátu se vztahuje privilegium Fridricha Barbarossy z roku 1158 pro Vladislava II., jež mu uděluje právo nosit ve vybrané dny členku. Rozluku Přemysla Otakara I. s Adlétou Míšeňskou objasňuje mimo jiné list papeže Inocence III. datovaný do roku 1206. Otázku zřízení arcibiskupství pak líčí další papežský list z roku 1204.

Kromě listin používám i prameny narativní – zejména kroniky. Kroniky (podobně jako anály) vznikly nejspíš z kalendáře, na jehož volná místa byly dopisovány důležité události vztahující se k danému datu. Středověcí učenci nepovažovali kroniky za umělecká díla – mělo se jednat o jednoduché a strukturované záznamy událostí, bez členění do kapitol a bez

---

² TŘEŠTÍK, Dušan. *Češi a dějiny v postmoderním očistci*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, s. 47-67.

předmluv. Přesto byl tento žánr často překonáván a mísil se s takzvanou historií, tedy dílem uměleckým. Stejně tak tomu bylo i u našeho prvního kronikáře Kosmy, jehož *Kroniku Českou* můžeme s klidným svědomím označit za literárně skvostnou práci.³

Kroniky je nutné podrobit důsledné kritice. Jednalo se o texty tendenční, psané s předem daným záměrem a většinou též pro potřeby jejich objednavatele. Je nutné ptát se kdo nákladný kodex zaplatil, dále v jakém (či jakých) rukopisech se zachoval, o kolik jsou opisy mladší, než originál kroniky a jaké jsou rozdíly mezi jednotlivými redakcemi. Práci nám samozřejmě usnadňují edice, jejichž autoři provedli celou řadu kritických kroků za nás.

Ačkoliv přímo k tématu samému mnoho informací neposkytuje, využívám v práci výše zmíněnou Kosmovu *Kroniku Českou*, konkrétně edici *Monumenta Germaniae Historica, Scriptores rerum Germanicarum Nova series*, od pánů Bretholze a Weinbergera. Bez Kosmy dějiny českého středověku v podstatě ani psát nelze. Volba edice (přičemž totéž platí i pro další narativní texty) byla podmíněna zejména tím, že každý překlad je zároveň interpretací a o tu by se měl pokoušet až autor práce, a proto je žádoucí vycházet z latinského originálu.

Děkan pražské kapituly Kosmas rozčlenil svou kroniku do tří knih, ke každé napsal předmluvu a věnování. Text začíná zmatením jazyků a příchodem praotce Čecha, první kniha dále obsahuje přemyslovskou pověst (jedná se snad o její nejdůležitější část) a vládu knížat až po smrt Jaromíra roku 1035. Ve druhé knize již Kosmas pracuje s tím, co sám mohl vidět, či alespoň od věrohodných svědků slyšet, tedy děje od počátku vlády Břetislava I., po vládu Břetislava II. Pro nás je důležitý jeho pohled na království Vratislavovo. Ve třetí knize již kronikář popisuje svou současnost, k událostem nezaujímá vlastní postoj a raději jen konstatuje, co se událo. Kronika končí smrtí knížete Vladislava I. (1125) a na jejím úplném konci je připsána poznámka o Kosmově smrti.

Knížeti, později králi Vladislavovi II. a jeho choti Juditě zasvětil své dílo Vincentius, který pojednal o letech 1140-1167. Ačkoliv je velká část letopisu věnována italským tažením, obsahuje i důležité pasáže vypovídající o druhém českém království. Na Vincentia navázal milevský opat Jarloch, který dovedl svůj letopis do roku 1198. Vycházím z Emlerovy edice *Fontes rerum Bohemicarum II.* z let 1874-1875.

Dalimil nemá k tématu co říci, vládou Přemysla Otakara I. se zabývá pouze povšechně. Spolu s Dalimilem také končí výčet hlavních narativních pramenů, namátkou je ještě možné zmínit například *IV. Letopisy české* (FRB II), kroniku Přibíka Pulkavy z Radenína (FRB V),

---

³ TŘEŠTÍK, Dušan. *Kosmas: studie s výběrem z Kosmovy Kroniky*. Praha: Melantrich, 1972, s. 50-57.

případně třetí redakci kolínské kroniky (*Chronica regia Coloniensis* III, MGH SRG [18]) nebo kroniku probošta Burcharda z Ursbergu (*Burchardi praepositi Urspergensis Chronicon*, MGH SRG [16]).

Odborná literatura je téměř stejně důležitá jako prameny. Monografie zaměřená přímo na Zlatou bulu ulmskou sice neexistuje, ale přesto je velké množství materiálů, z nichž je možné vyházet. Mnoho z nich se sledované problematice týká přímo a rozebírá ji do detailů.

Podklady k první kapitole poskytuje zejména práce *Dvě těla krále* z pera Ernsta Hartwiga Kantorowicze. Kniha analyzuje středověkou politickou teologii a tiskem vyšla poprvé roku 1957. Jejím jediným nedostatkem je složitá struktura znesnadňující čtení. Jako by tato struktura odrážela autorův nelehký život.

Kantorowicz se narodil do židovské rodiny, aktivně se účastnil první světové války, následně se začal věnovat historii a roku 1922 vydal své první dílo, životopis císaře Fridricha II. Kniha sklídila velký úspěch u laických čtenářů, avšak historická obec ji odmítla pro její ideologicky zabarvené pojetí císaře a chybějící poznámkový aparát. Kantorowicz se však kritiky nezalekl, připravil druhé vydání opatřené poznámkami a záhy získal i řádnou profesuru na univerzitě ve Frankfurtu.⁴ Jeho *Fridrich II.* mezitím žil vlastním životem, knihu pro její oslavování velkého a slavného „Německa“ obdivovali nacističtí pohlaváři i sám Adolf Hitler.⁵

Jenomže problémem se stal Kantorowiczův židovský původ, jenž mu v nacistickém Německu znemožňoval přednáškovou i publikační činnost. V roce 1939 emigroval do USA a nastoupil na kalifornskou univerzitu v Berkeley a od roku 1951 do své smrti (1963) působil v Institutu for Advanced Studies v Princetonu. Zde také vznikla jeho nejslavnější práce *Dvě těla krále*.⁶ Přestože od jejího vydání uběhlo více než 50 let, zůstává stále knihou inspirativní a poskytující bohatý materiál pro další studie. Kantorowiczem představené koncepty jsou nedocenitelné a do dnešní doby nepřekonané.

Královské ideologii se dále věnoval například Marc Bloch (*Králové divotvůrci*) a z domácí produkce Robert Antonín (*Ideální panovník českého středověku*). O genezi francké královské moci pojednala Jarmila Bednaříková (*Frankové a Evropa*). Základní poznatky ke středověkému království je pak možno čerpat i z *Encyklopedie středověku* (k tématu konkrétně Le Goffův příspěvek *Král*).

---

⁴ KANTOROWICZ, Ernst. *Dvě těla krále: studie středověké politické teologie*. Praha: Argo, 2014, s. 571-574.

⁵ WIHODA, Martin. *První česká království*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015, s. 11.

⁶ KANTOROWICZ, Ernst. *Dvě těla krále*, s. 574-577.

Politickému a hospodářskému vývoji českého státu se věnovala celá řada domácích prací. V prostém výčtu není zdaleka možné vyjmenovat všechna díla, proto se omezím jen na ta, která byla použita přímo v mém textu. Většina z nich pak obsahuje i informace o Zlaté bule ulmské.

V první řadě je třeba zmínit knihy Martina Wihody, zejména *První česká království, Zlatou bulu sicilskou: podivuhodný příběh ve vrstvách paměti* a *Vladislava Jindřicha*. Zatímco *První česká království* podávají ucelený výklad o proměně Čech knížecích v Čechy královské, tak se *Zlatá bula sicilská* zaměřuje zejména na basilejské privilegium a jeho druhý život, nechybí zde však pasáže o ulmské listině. *Vladislav Jindřich* je biografií moravského markraběte o jehož životě je pojednáváno v kontextu dobových událostí, tedy i procesu velkých politických a ideologických změn.

Wihodovy práce jsou kvalitní a jeho záběr je velmi široký. Otázkou k diskuzi však zůstávají jeho často kontroverzní závěry, které jsou sice vždy pramenně podloženy, ale někdy nepůsobí příliš přesvědčivě. Na škodu je i to, že Wihoda například v otázce Zlaté buly ulmské převzal celou pasáž ze *Zlaté buly sicilské* a bez větších úprav ji vložil do *Vladislava Jindřicha*, aniž by tak více přispěl k probírané tematice. I přes dané výtky jsou Wihodovy texty velmi hodnotné a ke sledované problematice poskytují více než dostatečné množství podnětů.

Přemyslovským Čechům se velmi podrobně věnoval Josef Žemlička, jednak v monografii *Přemysl Otakar I.* a pak v dosud nedokončené přemyslovské řadě od NLN, která začala *Čechami v době knížecí*, následovaly *Počátky Čech královských*, *Království v pohybu*, a nakonec *Do tří korun*. Jmenovat musím též *Století posledních Přemyslovců* a *Přemyslovci. Jak žili, vládli a umírali*.

O rozluce Přemysla Otakara I. a Adléty Míšeňské pojednala Marie Černá v příspěvku *Rozvod Přemysla I. s Adélou Míšeňskou* (1923) do Časopisu Společnosti přátel starožitností. Ačkoliv je třeba k některým závěrům téměř sto let staré studie přihlížet kriticky (například se nejednalo o rozvod), text stále tvoří dobré východisko pro další bádání.

Hradské správy a služební organizace, stejně jako metodologii historické práce, se týkají práce Dušana Třeštíka, zejména *Myslití dějiny* a *Češi a dějiny v postmoderním očištění*. Krajinou českého středověku se zabýval Zdeněk Smetánka v knihách *Legenda o Ostojovi* a *Hledání zmizelého věku: Sondy do středověkých Čech*.

3. Království ve středověku a v českých zemích

V následujících kapitolách se budeme zabývat problematikou zisku a udržení královského titulu o jehož dědičnost usilovali Přemyslovci mnoho desítek let. Je všeobecně známo, že prvním českým králem se stal kníže Vratislav II., nadále známý jako Vratislav I.⁷, po něm Vladislav II., opět analogicky titulován jako Vladislav první. Bohužel ani jedna koruna nebyla dědičná, Vladislav podobně jako jeho předchůdce narazil na opozici z řad domácích velmožů, kteří nechtěli měnit zavedené pořádky.⁸ Až Přemyslu Otakarovi I. se podařilo získat titul dědičný, potvrzený nejprve ztraceným privilegiem Filipa Švábského z roku 1198, na něj odkazuje Zlatá bula sicilská sepsaná na konci září 1212. Poslední důležitou listinou byla o čtyři roky později vydaná Zlatá bula ulmská.

V této kapitole nastíním význam královského titulu, společně se podíváme na důvody, proč se jej přemyslovská knížata snažila získat, a jaké výhody, ať už čistě prestižního charakteru nebo politicko-právní s sebou nesl.

Středověké království bylo zcela novou institucí, v níž se prolínala antická a křesťanská tradice. Během 6. až 16. století se teorie královské moci vyvíjela, jednotlivé představy však spojovala skutečnost, že se jedná o krále křesťanského. Pozemský král byl obrazem božím (*rex imago Dei*), svůj vzor viděl v Kristu a sám získával korunovací a zejména pomazáním posvátný charakter. Byly mu připisovány též některé Kristovy vlastnosti, například víra v krále-divotvůrce⁹, který pouhým dotykem dokázal léčit nemoci, pramení právě z obrazu Spasitele uzdravujícího postižené. V pozdním středověku pak Kristův vjezd do Jeruzaléma na Květnou neděli inspiroval slavností vjezdy panovníků do měst (*adventus regis*), přičemž král na rozdíl od Krista nevjížděl do města pokorně na oslici, ale s cílem plně ukázat královský majestát. Nechyběly ani jiné biblické analogie, středověcí králové se stávali dvojníky

---

⁷ K Vratislavovi se negativně stavěl Kosmas, nový král se musel jistě vyrovnat i s opozicí domácích velmožů. Dále viz: WIHODA, Martin. *První česká království*, s. 17-29.

⁸ Vincencius ve svém letopisu naznačuje, že Vladislav uzavřel s císařem Fridrichem Barbarossou tajnou dohodu, jejímž výsledkem byl mimo jiné zisk královského titulu jako odměna za pomoc v bojích v Itálii: *Vincentii canonici Pragensis Annales*. FRB II, s. 424: „...quod si dux Wlad[izlaus] in persona sua cum militia sua, prout melius potest, ad obsidendum Mediolanum imperatori auxilium prebere promiserit, cum regio diademate decorare... [...] ...quod imperator petit, se facturum promittit, et hoc nullis Boemorum scientibus preter supradictos duos uiros iuramento confirmat.“

I další zprávy naznačují, že se zisk královské koruny, zejména způsob, jakým jej Vladislav vyjednal – tedy bez souhlasu čeledi sv. Václava, nesetkal v řadách domácích velmožů s kladným ohlasem: *Vincentii canonici Pragensis Annales*. FRB II, s. 427: „...Quod quidam nobiles de senioribus Boemie audientes, non bene hoc esse factum dicunt, quod sine eorum consilio tale quid actum est...“ Dále viz: WIHODA, Martin. *Vladislav Jindřich*, s. 40-41.

⁹ O králích divotvůrcích podrobně: BLOCH, Marc. *Králové divotvůrci: studie o nadpřirozenosti přisuzované královské moci, zejména ve Francii a Anglii*. Praha: Argo, 2004.

starozákonních panovníků, například Karel Veliký, prototyp křesťanského vládce, byl považován za nového Davida, jednou z dalších inspirací pak byli Tři králové.¹⁰

Královská moc pocházela vždy od Boha (*Dei gratia rex*), avšak jak bylo zmíněno výše, jednotlivé teorie obhajující postavení krále ve společnosti, se v průběhu středověku vyvíjely.

V prvé řadě bylo třeba vypořádat se s antickým dědictvím, jež tvář středověké Evropy silně ovlivňovalo. Počátky starověkého Říma jsou spjaty se sedmi polomytickými králi, na jejichž vládu Římané vzpomínali s despektem a na královský titul hleděli nenávisťně. To se začalo proměňovat v době císařství až nakonec prolnutím germánské tradice s obrazem biblických starozákonních králů toto stigma zmizelo úplně. Došlo k propojení království s církví, kteréžto spojenectví přineslo stabilitu státu, avšak i mnohé rozpory, mezi něž patří kupříkladu boj o investituru, který chápání královského majestátu posunul na další úroveň.¹¹

Po zániku západořímské říše se na Západě začala rychle rozvíjet Francká říše. Germánské barbarské státy měly své krále, spíše náčelníky, ale až Chlodvík přijetím křtu propojil královský titul s křesťanstvím. Přesto se nadále udržovaly i staré germánské tradice, přežívala víra v nadpřirozený původ Merovejců i další magické schopnosti. Postupně se však magie měnila na boží milost, zdrojem nadpřirozeného se stávaly například ostatky svatých a křesťanství prostoupilo všechny vrstvy společnosti. Úzká spolupráce franckých králů s církví pak umožnila úspěšný vývoj a stabilizaci franské říše.¹²

Merovejci vládli franské říši až do roku 751, kdy Pipin Krátký sesadil Childericha III. a ještě pevněji svázal stát s křesťanstvím. Karlovcí se nechávali po vzoru biblického Davida pomazat svatým olejem, čímž království i své osobě dodávali sakrální charakter. Další krok k pozdvižení říše učinil Karel Veliký, jenž se o Vánocích roku 800 nechal v Římě papežem korunovat na císaře a obnovil tak císařství na západě. Pro celý středověk se také stal prototypem ideálního panovníka. Jeho odkaz nacházíme i v českém slově *král*, které bývá etymologicky odvozováno právě ze jména Karla Velikého, přičemž i v ostatních slovanských jazycích má výraz označující krále podobný základ – *król*, *korol'*, ...¹³

---

¹⁰ BOROVSÝ, Tomáš. Svátky a slavnosti středověkého města. In: NODL, Martin a František ŠMAHEL, ed. *Slavnosti, ceremonie a rituály v pozdním středověku*. Praha: Argo, 2014, s. 388; LE GOFF, Jacques. Král. In: LE GOFF, Jacques a Jean-Claude SCHMITT. *Encyklopedie středověku*. Praha: Vyšehrad, 2014, s. 305-306.

¹¹ ANTONÍN, Robert. *Ideální panovník českého středověku: kulturně-historická skica z dějin středověkého myšlení*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 19-20; LE GOFF, Jacques. Král, s. 305.

¹² BEDNAŘÍKOVÁ, Jarmila. *Frankové a Evropa*. Praha: Vyšehrad, 2009, s. 61-80, 112-114, 200.

¹³ ŽEMLIČKA, Josef. *Do tří korun: poslední rozmach Přemyslovců (1278-1301)*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017, s. 275-281.

Pro karolinské období byl typický teocentrický model království, stěžejní bod tvořil Bůh Otec, od nějž král získával svou moc a stával se jeho náměstkem. Starý model opustili Otoni, Bůh Otec ustoupil do pozadí a v politické ideologii získalo převahu christocentrické pojetí královského majestátu.¹⁴

Abychom dokázali pochopit změnu, ke které v politicko-teologickém myšlení došlo, musíme se nejprve podívat na koncept „smíšené osoby“. *Persona mixta* v nábožensko-politické sféře označovala osobu, která vládla duchovní i světskou mocí, příkladem může být biskup, nebo námi sledovaný král. Ten svatým pomazáním získal jistou duchovní způsobilost, a ačkoliv neměl kněžskou funkci, nebyl ani prostým laikem. Měl tedy jakési dvě přirozenosti.¹⁵

Normanský anonym, jeden z hlavních pramenů Kantorowiczova díla, v králi vidí dvojí osobu: „*Musíme tudíž rozeznávat [v králi] dvojí osobu, jednu pocházející od přírody, druhou od milosti. [...] Jednu, skrze níž byl od přírody podoběn ostatním lidem, a druhou, skrze níž z výsostnosti [svého] zbožštění a mocí svátosti [vysvěcení] vynikal nad všechny ostatní. V první osobnosti byl od přírody člověkem-jednotlivcem, ve druhé byl z milosti boží Christus neboli Bohočlověk.*“¹⁶

Pozemský vladař se stal imitátorem Krista, který věčně vládl v království nebeském. Na zemi jej král zastupoval, napodoboval ho a musel tedy přijmout i Kristovy dvě přirozenosti – božskou a lidskou, aby byl obraz úplný. Rozdíl spočíval v tom, že Kristus byl pomazaný od věčnosti, zatímco panovník z milosti. Král přejal božskou podstatu, můžeme říci, že si ji vypůjčil na omezený časový úsek, kdežto Kristus byl (případně je) Bohem i Duchem svatým navěky. Králova moc se tak stala mocí boží, panovník byl chápán jako *gemina persona* (zdvojená osoba), byl lidský z přirozenosti a božský z milosti.¹⁷

Označit se dal též jako *christomimétés* neboli Bohočlověk, přičemž tuto představu nacházíme i v ikonografii otonského období. Splynutí s Kristem může být naznačováno například fyziognomicky podobným vyobrazením Krista a daného panovníka v rámci jednoho obrazu, či ozdobením Ukřižovaného císařskými odznaky, jako tomu bylo v případě románského krucifixu *Volto santo*.¹⁸

---

¹⁴ KANTOROWICZ, Ernst. *Dvě těla krále: studie středověké politické teologie*, s. 73.

¹⁵ Tamtéž, s. 53-55.

¹⁶ Tamtéž, s. 55.

¹⁷ Tamtéž, s. 53-73.

¹⁸ Tamtéž.

Podobného zbožštění, či povznesení panovníka do nebeských výšin si můžeme povšimnout i v domácí ikonografické produkci. Příkladem, ač mladším, je Votivní obraz Jana Očka z Vlašimi, na němž má tvář císaře Karla IV. zřetelné rysy svatého.

Otonští a sálští panovníci také začali klást velký důraz na demonstraci panovnické moci, zejména jejího posvátného charakteru. Jednou z možností bylo ritualizování úkonů spojených s královským majestátem (korunovace...), druhou pak výše zmíněná ikonografická vyobrazení. Typickým se stalo vyobrazení panovníka sedícího na trůnu po vzoru Krista,¹⁹ přičemž z domácí produkce ihned na mysli vyvstane obraz sv. Václava jako trůnícího panovníka z Vyšehradského kodexu.

Představa krále jako náměstka Kristova (*vicarius Christi*) však ustoupila pod tlakem reformního papežství a jako nepřímý důsledek boje o investituru. Titul *vicarius Christi* si přisvojil římský biskup a s ním i univerzalistické postavení v církvi. Světská moc přišla o duchovní autoritu a říše musela nadále hledat svůj legitimizační prvek jinde, a to v římském právu. Z krále se stal náměstek Boží (*vicarius Dei*) a právní myšlení převládlo nad liturgickým.²⁰

Konkrétní podobu dal vládní ideologii římský císař Fridrich II., který v Melfské konstituci *Liber augustalis* vydané roku 1231 nově definoval pojetí *persona mixta* a s ní i podstatu královského majestátu. Konečně se rozešel s christocentrickým pojetím vlády a spolu se svými právními poradci jej nahradil zákony a římským právem.²¹

V části zákoníku nadepsané *O dodržování spravedlnosti* se píše, že císař musí být zároveň Otcem i Synem spravedlnosti. Co to znamená? Jednoduše řečeno tato květnatá, poněkud obskurní fráze, uděluje císaři zákonodárnou moc a zároveň s ní i *imperium*, tedy moc výkonnou, z níž vychází spravedlnost i její obrana zároveň. Z toho plyne, že ačkoliv císař stojí právně nad zákonem a zákon pramení z jeho rozhodnutí (je *otcem* spravedlnosti), měl by jej v rámci rozumnosti a zachování spravedlnosti z vlastní vůle dodržovat (jelikož je i jejím *synem*).²² Tolik teorie, praxe byla samozřejmě často jiná.

Spravedlnost (*Iustitia*) sama začala být v právním myšlení této epochy vyzdvihována. Stala se jakousi ideou, či bohyní, která se stala nezpochybnitelným základem práva. Král přestal být chápán jako Bůh z milosti, ale jako živoucí spravedlnost, či živoucí zákon (*lex animata*).

---

¹⁹ ANTONÍN, Robert. *Ideální panovník českého středověku*, s. 26-27.

²⁰ KANTOROWICZ, Ernst. *Dvě těla krále*, s. 63-85.

²¹ Tamtéž, s. 85-87.

²² Tamtéž, s. 85-89.

Od Boha získal právo vydávat zákony a tento vztah jeho zákonodárství posvětil a povznesl na sakrální úroveň a zároveň jej plně legitimizoval. Bůh krále seslal na zem právě v podobě živoucího zákona, jenž nemohl být zpochybňován, jelikož by tím byla zpochybňována samotná boží prozřetelnost.²³

Pozdější absolutistické teorie obhajovaly neomezenou moc krále právě pomocí obrazu panovníka jako živoucího zákona. Výjimku netvořila ani národní království.²⁴ To, že král představuje právo, věděl i Kosmas, který do úst císaře Jindřicha III. vložil rčení, že ten, kdo spravuje zákony, se jimi sám neřídí, jelikož zákon má nos z vosku a král má dlouhou železnou ruku, kterou jej může měnit, jak se mu zlíbí.²⁵

To, že královská moc pochází od Boha a že se panovník stává jeho náměstkem zřejmě spolu s Kosmou těžce nesli čeští velmoži. Kníže se tak totiž alespoň symbolicky rozcházel s domácí tradicí, namísto usednutí na pražský kamenný stolec procházel církevně-liturgickou korunovací, svatým pomazáním se povznášel nad ostatní knížata přemyslovského rodu a vymaňoval se ze závislosti na volebním právu čeledě sv. Václava, tedy předáků země.²⁶ V následujících řádcích si však ukážeme, že právě řečené neplatí úplně a univerzálně. Kamenný stolec knížecího věku sice zmizel v propadlišti dějin, ale právo volby museli respektovat i králové a svatováclavský odkaz je koneckonců živý dodnes.

Pro středověk byla velmi důležitá kontinuita. Království bez panovníka jako by nebylo, společenský řád zajišťovala vládnoucí dynastie a její vymření znamenalo pohromu. Osoba krále zajišťovala existenci státu, problémem se stala jeho smrtelnost.

Pro 13. století se stal typický fenomén prolínání církve se státem. Papež ozdobil svou tiáru korunou a oblékl se do císařského purpuru, císař naopak pod korunou nosil tiáru, na nohou papežské boty a při korunovací, obdobně jako biskup, dostával prsten. Církev přejala aspekty absolutní monarchie, stát mystický základ církve. To vše souvisí s již zmíněnou kontinuitou. Církev byla chápána jako mystické tělo (Kristovo) – *corpus mysticum*, tedy společnost všech křesťanů, minulých, současných i budoucích. Jejím tělem byli věřící, hlavou sám Kristus, jenž zajistil církvi věčné trvání, jelikož byl nejen člověkem, ale i Bohem, a tedy nikdy neumíral.²⁷

---

²³ Tamtéž, s. 90-101.

²⁴ Tamtéž, s. 101.

²⁵ *Cosmae Pragensis Chronica Boemorum* II/8, MGH SRG NS 2, s. 94: „*Nam qui regunt leges, non reguntur legibus, quia lex, ut aiunt vulgo, cereum habet nasum et rex ferream manum et longam, ut eam flectere queat, quo sibi placet.*“

²⁶ ŽEMLIČKA, Josef. *Do tří korun*, s. 283.

²⁷ KANTOROWICZ, Ernst. *Dvě těla krále*, s. 135-181.

Představa mystického těla se volně přenesla i na stát.²⁸ Víra tvořila silný legitimační prvek, bylo tedy logické tento koncept zakomponovat i do státní ideologie. Stát byl nadále chápán jako politicko-mystické tělo, jehož hlavu tvořil panovník a jednotlivé údy jeho obyvatelé. Problémem však představovala králova smrtelnost. Na rozdíl od Krista nebyl věčný od přirozenosti, a tak bylo nutné vzkřísit starý koncept vlády z Boží milosti v rámci zachování kontinuity. Král získal *character aeternitas* a mohl se podílet na věčnosti, kterou přijal z rukou Božích. Tím, že teoreticky neumíral, byla umožněna kontinuita říše podobným způsobem jako kontinuita církve, jejíž hlavou byl sám Kristus.²⁹

Je jistě zajímavé vzpomenout si na věčného knížete Čechů sv. Václava, jenž držel mír země ve svých rukou a pouze jej propůjčoval právě vládnoucímu knížeti. I u tohoto konceptu se objevuje myšlenka kontinuity a legitimacy vlády, s tím rozdílem, že není odvozována přímo od Boha, ale je zprostředkovávána svatým knížetem. Provedení je jiné, princip však zůstává stejný a co víc, právě na počátku 13. století Přemysl Otakar I. získal dědičný královský titul a kontinuita země byla zajištěna hned dvojím způsobem.

Dalším fenoménem 13. století byla změna v pojetí času. Čas pod vlivem Aristotelovy filosofie a učení Tomáše Akvinského a dalších scholastiků získal nové kvality. Zatímco v předchozím období byl chápán negativně, představoval zánik, konec, smrt, začal být právě od 13. století čas spojován se životem a jeho věčným trváním.³⁰

S časem se pojí i představa církve, která nikdy neumírá. Stejnou „nesmrtelností“ byla charakteristická i římská říše, jejíž věčné přetrvávání bylo přijímáno jako fakt, který nebyl zpochybňován. A vzhledem k tomu, že neumírala říše, nemohl umírat ani lid, který tvořil její údy. A římský lid (a nejen on) měl právo (*lex regia*) udílet vladaři *imperium*, tedy výkonnou moc. Král neměl svou moc jen od Boha, ale i od lidu, který volbou vybíral konkrétního panovníka, zatímco Bůh zajišťoval funkci politického těla jako celku.³¹

Jedná se o koncept, jenž se dal aplikovat na jakékoliv evropské království, zcela přesně to vyjádřil italský právník Baldus: „*Státní společenství [tzn. jakékoliv státní společenství] má*

---

²⁸ Je na místě podotknout, že společnost jako tělo, jejíž hlavou je král (či papež) a jejíž údy tvoří lid, definoval už ve 12. století Jan ze Salisbury. Viz: LE GOFF, Jacques, ed. *Středověký člověk a jeho svět*. Praha: Vyšehrad, 2003, s. 15-16.

²⁹ KANTOROWICZ, Ernst. *Dvě těla krále*, s. 135-181.

³⁰ Tamtéž, s. 182-188.

³¹ Tamtéž, s. 193-196.

*svůj majestát po vzoru římského lidu za předpokladu, že je svobodné [tzn. nemá sobě nadřazeného] a má právo vytvořit krále.*³²

A čeleď sv. Václava svobodná byla. S ohledem na práva Čechů (tedy předáků země) byly vydány i obě výše zmíněné buly, sicilská a ulmská. V obou listinách nalezneme zmínku o volbě, ať už v titulatuře císaře Fridricha II. (*imperator electus*), či v samotném textu.³³ Můžeme jistě předpokládat, že se Přemysl Otakar I. poučil z neúspěchů svého otce a nesnažil se obejít českou obec tím, že by vyjednal královský titul tajně, bez jejího vědomí. Přiznal lidu jeho odvěké právo volby a nechal jej i písemně potvrdit. Důležitá je však formulace Zlaté buly ulmské, v níž není opomenut fakt, že nový král byl zvolen se souhlasem „milého Otakara“ (*assensu dilecti nostri Odacrii*). Panovník, ač uznávající právní zvyklosti i tradice své doby, stál přeci jenom nad zákonem a teorie zůstávala teorií. Nicméně jí bylo nutno vyhovět alespoň z části.

Vraťme se naposledy k otázce kontinuity, kterou pomáhal zajistit další koncept, konkrétně fikce přetrvávání koruny. Ve středověku měla koruna dvojí povahu, jednak existovala hmotná obroučka (diadém, čelenka), za druhé pak fiktivní, nehmotná Koruna předávaná vladaři Bohem a nesoucí veškerá práva spojená s královským titulem. Zanedlouho Koruna téměř splynula se státem, představovala panovnickou moc i společnost jako celek. Symbolizovala celé politické tělo.³⁴

Koruna však nebyla totožná s osobou panovníka, tu určitým způsobem přesahovala a vztahovala se k celé říši. Ze vztahu krále a Koruny pak velmoži vyvodili právo zasáhnout proti králi násilím, nespravedlivě říši dobře a s rozumem.³⁵ Takové jednání známe i z Čech, velmoži neváhali protestovat proti Vladislavově milánské výpravě a zastáncem práva šlechty zasahovat do záležitostí země byl například autor tzv. Dalimilovy kroniky. Ten ve svých verších neobhajoval jen šlechtické vzpoury, ale například i právo šlechty volit krále. Jeho text byl však silně ideologicky zabarvený, sledoval zájmy panstva, které bojovalo proti královskému absolutismu a snažilo se najít svou pozici ve zmatené době, do které český stát uvrhlo vymření Přemyslovců.³⁶ Avšak to je již příběh jiný...

---

³² Tamtéž, s. 196.

³³ CDB II, s. 92-94, č. 96: „*Fredericus divina favente clementia Romanorum imperator electus... [...] ut quicumque ab ipsis in regem electus fuerit, ad nos vel successores nostros accedat, regalia debito modo recepturus.*“ a CDB II, s. 117-118, č. 127: „*...quod communi voluntate et assensu dilecti nostri Odacrii, illustris regis Boemie, elegerunt in regem eorum Vencezlaum...*“

³⁴ KANTOROWICZ, Ernst. *Dvě těla krále*, s. 217-234.

³⁵ Tamtéž, s. 234.

³⁶ ADDE-VOMACKA, Eloise. Volba krále a tyranovražda: Návod k ustavení politické role české šlechty v Dalimilově kronice. *Mediaevalia Historica Bohemica*. Praha: Historický ústav, 2014, 17(1), s. 41-88 a

Královský titul s sebou přinášel nejen prestiž, vyšší stupeň v hierarchickém žebříčku panovníků střední Evropy, ale i silnější postavení krále ve státě. Svaté pomazání a užší spojení s církví vytvořilo vhodné podmínky pro absolutistickou vládu, která byla podložena božskou podstatou krále. Přesto nemohl král zapomínat na skupinu svých věrných, bez jejichž podpory by celá státní ideologie zůstala pouhou teorií. Na to ostatně pamatovalo i římské právo, a ačkoliv se Kantorowicz ve svém díle nevěnuje přímo českým zemím, je možné (a vhodné) aplikovat jím představené koncepty i na přemyslovský stát. Stačí si vzpomenout například na *lex regia* a hned vidíme, jaké chyby se dopustil při snaze o královský titul kníže Vladislav. Přemysl Otakar byl již opatrnější, právo lidu „tvořit krále“ respektoval a dokázal tak propojit novou královskou ideologii s tou starou, knížecí.

A o vytvoření nového státního konceptu, centralizovaného a se silným panovníkem v čele, tu šlo především. Přemysl již neusiloval o právo nosit čelenku jako osobní výsadu, ale zcela jistě se snažil Čechy zařadit mezi silné státy západní Evropy. A povznesení knížectví na království byl jeden ze způsobů, jak takového cíle dosáhnout. Proč se to Přemyslovcům podařilo právě na počátku 13. století? Jednalo se o dobu plnou změn, které spolu se zmatenou situací v říši umožnily rozsáhlou proměnu Čech, ať už v rovině politické, či hospodářské, jak uvidíme v následujících kapitolách.

BLÁHOVÁ, Marie. *Staročeská kronika tak řečeného Dalimila: v kontextu středověké historiografie latinského kulturního okruhu a její pramenná hodnota*. Praha: Academia, 1995, zde především s. 228-230 a s. 250.

4. Přemyslovský stát na přelomu 12. a 13. věku

Přemyslovské Čechy od dob knížete Bořivoje prošly dlouhým a složitým vývojem, který dosáhl na konci 12. a zejména ve 13. století svého vrcholu. V této době došlo k významným politickým i hospodářským změnám, které proměnily tvář celého středověkého světa. V souvislosti s tímto vývojem můžeme mluvit o modernizaci, a to v mnoha oblastech života.

Modernizace souvisela nejen se ziskem královské koruny a s novou koncepcí státu, ale i s proměnou venkova, se vznikem měst a s rozvojem těžby stříbra. S drahými kovy se pojí i stabilizace měny, zejména s novou stříbrnou mincí – brakteátem.³⁷ Změn bylo mnoho, pojďme se tedy podívat na ty nejdůležitější podrobněji.

Jedním z faktorů, který proměnil tvář středověké Evropy, byla populační expanze, jejíž počátek můžeme klást již do 11. století. Stále více zatěžovaný agrární systém, jenž byl doposud koncentrován do údolí řek, již nedokázal uživit vzrůstající počet lidí a systematická revoluce v zemědělství měla teprve přijít. Malé množství obdělávané půdy prostě nestačilo a jediným řešením byl zisk půdy nové. Od 11. století proto docházelo k zakládání vesnic ve vyšších polohách, přičemž tento transfer obyvatelstva, pro nějž se vžil pojem domácí (či vnitřní) kolonizace, dosáhl svého vrcholu ve 12. století, za vlády Vladislava II.³⁸

Druhému velkému pohybu obyvatelstva se dostalo názvu německá (vnější) kolonizace. Charakteristickým rysem byl příchod německého obyvatelstva na naše území, odtud také název německá. Němečtí osadníci přinesli technologické a organizační novinky, například německé právo, či moderní technologie zpracování kovů. Zdá se, že tento pohyb urychlil proměnu právně sociální stavby středovýchodní Evropy a uspíšil kroky modernizace, přesto však vliv německého etnika nelze přeceňovat.³⁹

Ve 13. století pak došlo k dalším změnám v osídlení. Původní, roztráštěné malé osady, které se terénem pohybovaly, vznikaly a zanikaly, nahradily větší vesnice pevně ukotvené v katastru.⁴⁰ Také vznikla kulturní krajina, která byla důvěrně známá ještě našim vzdálenějším

---

³⁷ EFF 2017: Martin Wihoda – Dlouhé 13. století, aneb o revolucích poněkud jinak. In: *Youtube* [online]. 13.08.2017 [cit. 2018-12-28]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=Q_FWE9C6XP8. Kanál uživatele Evropský festival filosofie.

³⁸ ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí (1034-1198)*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997, s. 272-283.

³⁹ Ke kolonizaci dále BARTLETT, Robert. *The making of Europe. Conquest, Colonization, and Cultural Change 950-1350*. Princeton: Princeton University Press. 1993; či ŽEMLIČKA, Josef. *Království v pohybu: kolonizace, města a stříbro v závěru přemyslovské epochy*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2014.

⁴⁰ O středověkých vesnicích čtivě pojednal SMETÁNKA, Zdeněk. *Hledání zmizelého věku: Sondy do středověkých Čech*. Praha: Mladá fronta, 1987, s. 207-221.

předkům a jejímiž dědici jsme do jisté míry i my. Objevily se přesně vyměřené lány, protkané hustou sítí prašných cest, které byly lemované křovím a ojedinělými stromy. Pro potřeby krmení dobytka začaly vznikat louky, které dnes často považujeme za přírodní část krajiny, přitom by bez lidské činnosti neexistovaly. Malá políčka, meze a remízky a s nimi i ráz středověké krajiny zanikl překvapivě pozdě – až v 50. letech minulého století, kdy byly tyto samostatné jednotky zceleny ve velké hony v rámci kolektivizace zemědělství.⁴¹

Třinácté století je dále charakteristické vznikem prvních městských obcí, které předchozí doba neznala. Raná města minulých staletí vznikala v okolí správních hradů a tržních míst, přičemž nejdůležitějším centrem byla Praha, konkrétně Staré Město. Nejednalo se však o města v pravém slova smyslu.⁴² Martin Wihoda upozorňuje na to, že z počátku nebyla pro města důležitá přesná parcelace, ani pravidelná náměstí, či uliční síť. Tyto znaky městskosti ostatně v prvních osadách nenalzáme. Podstatný nebyl vzhled dané lokality, ale soubor městských práv, která ze sídelního místa dělala město.⁴³

Městskost lze chápat jako nově vzniklou sociální kategorii, která dále hierarchizovala středověkou společnost. Městská práva zaručovala měšťanům, tedy majitelům domů ve městě, mnohé svobody, přičemž slovo *svoboda* nebylo abstraktním termínem v dnešním slova smyslu, ale označovalo nějaké konkrétní privilegium zaručujícím měšťanům jejich práva.

Měšťan byl v podstatě vyňat z obecně platného zemského řádu, nyní podléhal městskému soudu, jenž se řídil městským právem, tedy jakousi syntézou soukromého, trestního, procesního a výkonného práva. Městský soud zajišťoval ochranu jednotlivce, ale i svobodu obchodu a podnikání uvnitř města a pokud možno i vně jeho hradeb. V Čechách bylo nejčastěji přejímáno právo magdeburské, avšak rozhodně nebylo právem jediným. Jako příklad lze uvést právo jihlavské, které vzniklo vzájemným prolnutím práva městského a horního a bylo určeno pro horní města.⁴⁴

Změny se však netýkaly jen osídlení, měnila se i samotná společnost. V první řadě je nutno podotknout, že veškeré obyvatelstvo již bylo bezpečně christianizováno, síť kostelů byla poměrně hustá a kde ještě kostel nestál, tam byl s velkou pravděpodobností během

---

⁴¹ ANTONÍN, Robert. *České země za posledních Přemyslovců. I. díl (1192-1253). Cestou proměny společnosti k vrcholně středověké monarchii*. Praha: Libri, 2012, s. 40; SMETÁNKA, Zdeněk. *Legenda o Ostojovi: archeologie obyčejného života*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004, s. 17-19.

⁴² ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí*, s. 296-309.

⁴³ EFF 2017: Martin Wihoda – Dlouhé 13. století, aneb o revolucích poněkud jinak. In: *Youtube* [online]. 13.08.2017 [cit. 2018-12-28].

⁴⁴ ŽEMLIČKA, Josef. *Počátky Čech královských 1198-1253: proměna státu a společnosti*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 281-286.

třináctého století zbudován. Začala vznikat farní síť. Vyrůstal též počet klášterů. Staré pohanské kulty téměř vymizely, případně mohly být pradávné rituály posvěceny církví a začleněny do katolické věrouky.⁴⁵

V Čechách však chybělo arcibiskupství, jednalo se o nedostatek, který pociťoval již kníže Břetislav I., jenž se snažil pallium získat pro biskupa Šebíře, avšak neúspěšně.⁴⁶ O arcibiskupství opět usiloval až Přemysl Otakar I., neúspěšně, neboť papež Inocenc III. nechtěl zasahovat do mohučských poměrů. Přestože žádost podpořil i uherský král Emerich (*Hungarie rex illustris pro te apud nos suppliciter intercessit*) a papež přímo nezavrhl argumenty, které české poselství předložilo, odpověděl na Přemyslovu žádost velmi opatrně a upozornil na to, že bez souhlasu Mohuče v jednání nemůže pokračovat, čímž celou záležitost diplomaticky ukončil.⁴⁷ I když o zřízení arcidiecéze usilovali i další Přemyslovci, je všeobecně známo, že si Čechy musely na arcibiskupství počkat dalších sto čtyřicet let do doby Karla IV.

S osobou Přemysla Otakara I. se pojí i tak řečené velké privilegium české církve z března roku 1222, které znamenalo vyvrcholení a konec sporu mezi králem a biskupem Ondřejem. Konflikt biskupa se svým králem ukazuje na sílící postavení římské církve v celé středověké Evropě. V předchozím období by nemohlo k podobné události vůbec dojít, biskupové byli na knížecí vůli zcela závislí, knížata si je vybírala tak, aby vyhovovali jejich mocenským záměrům. Výjimku tvořili jedině biskupové z Přemyslovské větve, kteří střežili své postavení a neváhali proti knížeti vystoupit.

Zejména od pontifikátu Inocence III. (1198-1216) vyvrcholily universalistické snahy římské církve. Již ve 12. století byl původní papežský titul *vicarius Petri* („náměstek Petrův“) nahrazen titulem *vicarius Christi* („náměstek Kristův“)⁴⁸, přičemž tato změna jasně ukazuje na snahu papežského stolce nárokovat si dominantní postavení nad celým křesťanským světem. Inocenc III. papežský primát dále rozvíjel a usiloval o jeho přenesení na moc světskou. Ve svém politickém jednání vycházel z toho, že moc duchovní je nadřazená moci světské a že papež, jakožto zástupce veškerého křesťanstva, je přímo povinen do státoprávních poměrů zasahovat. Byl to přeci on, kdo svěřil císaři do rukou světský meč.⁴⁹

---

⁴⁵ Dále viz SMETÁNKA, Zdeněk. *Legenda o Ostojovi: archeologie obyčejného života*, s. 188-197.

⁴⁶ O české výpravě do Říma nás informuje KOSMAS – *Cosmae Pragensis Chronica Boemorum II/6-II/7*, MGH SRG NS 2, s. 91-93. Břetislavovou vládou se zabývala podrobně KRZEMIENSKA, Barbara. *Břetislav I.: Čechy a střední Evropa v první polovině 11. století*. Praha: Garamond, 1999.

⁴⁷ CDB II, s. 40-41, č. 44.

⁴⁸ ARNALDI, Girolamo. Církev a papežství. In: LE GOFF, Jacques a Jean-Claude SCHMITT. *Encyklopedie středověku*, s. 74.

⁴⁹ Tamtéž.

Inocenc usiloval i o vnitřní reformu církve, zejména v otázce celibátu kněží. Kněžská manželství sice církevní právo zakazovalo od 11. století, nicméně tento prohřešek proti dobrým mravům kléru přetrvával i nadále. Ještě ve 14. století se ve vizitačním protokolu pražského arcijáhna Pavla z Janovic můžeme dočíst o duchovních, kteří pravidla celibátu zcela ignorovali, či si je vykládali po svém.⁵⁰ Řím usiloval také o dohled nad manželstvím laiků, od IV. lateránského koncilu (1215) církev sňatky kontrolovala a vyžadovala jejich uzavírání „před zrakem církve“ (*in facie ecclesiae*).⁵¹

Právě IV. lateránský koncil konaný na konci roku 1215 jasně ukázal, čeho papežská moc za pontifikátu Inocence III. dosáhla. V Lateránu se sešli zástupci moci duchovní i světské z celého křesťanského světa, jednání byla provázena pompou, papež vystupoval jako panovník, jehož primát nemůže být zpochybňován. Koncil řešil otázky politické (křížové výpravy, boje proti heretikům), ale i mravní a věroučné (manželství, otázka odpustků a zpovědi, byla zpřesněna nauka o transsubstanciaci, židům a muslimům bylo přikázáno odlišovat se oblečením). Jednalo se o jeden z nejvýznamnějších koncilů středověku.

Do Svaté země putoval i český biskup Ondřej, který si po návratu plně uvědomil, jaké poměry panovaly v domácí církvi. Oslněn papežskou mocí začal ihned usilovat o nápravu. Do Říma podal roku 1216 žalobu, ve které vylíčil problémy, které nehodlal nadále tolerovat. Nebyl dobře placen desátek, kněze jmenovali laikové, církev byla pronásledována a duchovní osoby byly souzeny světským soudem. Žalobou započal dlouhý boj, na jehož konci stálo již zmíněné velké privilegium české církve.⁵²

Podporu Ondřej našel u papeže Honoria III., avšak domácí prostředí se k němu obrátilo zády. Šlechta i duchovenstvo se postavilo za Přemysla. Ondřej musel uprchnout do Říma, nad Čechami vyhlásil interdikt, který čeští kněží porušovali a dál sloužili mše. Dlouhotrvající spor nakonec vyčerpal i kurii a konečně umožnil nalézt východisko vyhovující všem, až na Ondřeje. Roku 1221 bylo při jednání na Šacké hoře potvrzeno biskupovo právo na *spiritualia* – biskup má duchovní správu země ve svých rukou (dosazuje kněží), ale biskupa investuje český král.⁵³

---

⁵⁰ HLAVÁČEK, Ivan a Zdeňka HLEDÍKOVÁ, ed. *Vizitační protokol pražského arcijáhna Pavla z Janovic z let 1379-1382*. Praha: Academia, nakladatelství Československé akademie věd, 1973; dále viz: ŠMAHEL, František. *Mezi středověkem a renesancí*. Praha: Argo, 2002, s. 72-84.

⁵¹ K manželství například: NODL, Martin. *Středověk v nás*. Praha: Argo, 2015; či NODL, Martin a František ŠMAHEL, ed. *Slavnosti, ceremonie a rituály v pozdním středověku*. Praha: Argo, 2014.

⁵² ŽEMLIČKA, Josef. *Počátky Čech královských*, s. 118-119.

⁵³ Tamtéž, s. 120-126.

Privilegium české církve z března roku 1222 pak bylo vypracováno bez Ondřejových zásahů, Přemysl přiznal církvi samostatnost v duchovních oblastech, ale zároveň upravil majetkové poměry, tak aby ji pevněji připoutal ke své osobě na úkor stále sebevědomější šlechty. Privilegium ustanovilo, že církevní osoby nebudou souzeny hradskými úředníky, ale králem, sudím, či kancléřem. Dále omezilo působení velmožů a beneficiářů na církevní zboží a církevní poddané. Také zmírnilo zemské roboty.⁵⁴

Jak v názvu kapitoly, tak na předchozích řádcích používám termín *stát*. Je myslím na místě objasnit, co si pod pojmem stát mohl představovat středověký člověk. Promítání současných pojmů do dob minulých může vést k nepřesnostem a nedorozuměním. Jinak vypadal stát antický, ať už starořecký, či římský, jinou podobu měl stát středověký, raně novověký a konečně náš stát, jak mu rozumíme my. Jen těžko asi vytvoříme přesnou definici aplikovatelnou na všechna období lidských dějin. Ostatně soudím, že přesná objektivita by ani neměla být cílem historického bádání, nehledě na to, že je už ze své podstaty nemožná, jelikož dějiny jsou vždy jen interpretací založenou do značné míry na aktuálních metodách doby, v níž historik píše. Stejně jako středověký kronikář opisoval do svých děl celé pasáže z antických autorit, aby dokázal míru své erudovanosti, řídí se dnešní historik citačními normami a obecně přijímanou metodologií s cílem ukázat, že svému řemeslu rozumí a provádí ho na vysoké úrovni.⁵⁵

Vraťme se však k vymezení pojmu stát. Po pádu římské říše byla Evropa uvržena v chaos, staré struktury upadaly, až vymizely zcela. Společnost přešla z rozvinutého městského způsobu života antického na systém přísně agrární. Izolované skupiny lidí, stěží přežívající každý rok, nebyly schopny vytvořit ucelenější státní útvar. Rozdrobenost sídelní struktury vedla k velkému úpadku obchodu, zejména dálkového. Do 9. století nemůžeme na našem území mluvit o státu. Až kolem 9. století se definitivním smíšením anticko-křesťanského a barbarského světa začaly utvářet první pevnější státní celky.⁵⁶

Stát byl totožný s knížectvím (případně s královstvím, či císařstvím v jiných částech Evropy, či v pozdější době u nás), přesněji řečeno se samou osobou knížete. Tehdejší lid nebyl schopen stát vnímat jinak než ve spojení s panovníkem, který symbolizoval jinak velmi

---

⁵⁴ ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí*, s. 294; ŽEMLIČKA, Josef. *Století posledních Přemyslovců*. Praha: Melantrich, 1998, s. 47-48.

⁵⁵ O historiografii více viz: TŘEŠTÍK, Dušan. *Češi a dějiny v postmoderním očistci* a TŘEŠTÍK, Dušan. *Myslitel dějiny*. Praha: Paseka, 1999.

⁵⁶ TŘEŠTÍK, Dušan. *Kosmas: studie s výběrem z Kosmovy Kroniky*, s. 9-23; ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí*, s. 149-163.

abstraktní představu o společenství lidí. Knížete, který putoval po zemi, vládl vlastně z koňského sedla, prosté obyvatelstvo vidělo a nadneseně si na něj mohlo i sáhnout.⁵⁷

Panovník musel být již ze své podstaty charismatický a autoritativní člověk, přijetí křesťanské ideologie mu umožnilo prosazovat svou vůli efektivněji, podložil ji věroučným základem. V Čechách panovnickou moc zhruba od 11. století dále legitimizovala víra ve věčně vládnoucího knížete sv. Václava, jenž ve svých rukou držel zemský mír, a právě vládnoucímu Přemyslovcovi správu země pouze propůjčoval.⁵⁸ Význam patrona české země dokládají i četné legendy, první z nich již z 10. století, například 1. staroslověnská legenda (Život svatého Václava), *Crescente fide*, Gumpoldova legenda, či Kristiánova legenda.⁵⁹

Avšak fungování státu zdaleka nezajišťoval jen kníže. Stát tvoří armáda, zákony a také daně, které jsou nutnou podmínkou pro udržení vojska a úředníků. Dále je stěžejní, aby existenci a suverenitu státu uznávaly okolní země, čehož se dalo nejlépe docílit přijetím křesťanství. To jako první pochopili Mojmír a Rostislav, kteří Velkou Moravu, po vzoru karolinského modelu (a ten byl adaptací pozdně antického modelu), přetvořili na opravdový stát, opřený o úřednický aparát a křesťanství. A ačkoliv Velká Morava zanikla, její dědictví převzaly Čechy, Uhry a Polsko.⁶⁰

Zemskou správu zajišťovala hradská organizace. Na jednotlivých správních hradech byly shromažďovány daně, zasedaly zde soudy, sídlilo zde vojsko a církevní správa. Centrální pozici si i nadále udržela Praha, hradský správce pak přejímal z rukou knížete pravomoci zajišťující chod státu, a i bez jeho přítomnosti symbolizoval moc.⁶¹

Všichni svobodní lidé platili daň, která jim jejich svobodu zaručovala. Daň však mohla mít i podobu služby panovníkovi a jeho úředníkům. Jednalo se například o pasení vepřů, praní prádla, či hlídání sokolích hnízd. Takto vznikla služebná organizace, druhá opora státního

---

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ O svatováclavském kultu více např. ANTONÍN, Robert. *Ideální panovník českého středověku*, 2013, s. 135-164.

⁵⁹ *Crescente fide christiana*. FRB I, s. 183-190; *Život svatého Václava*. FRB I, s. 125-126; *Vita et passio sancti Wenceslai et sancte Ludmille ave eis (Legenda Christiani)*. Ed. J. Ludvíkovský, Praha 1978; *Gumpoldi Vita Wenceslai*. FRB I, s. 146-166.

⁶⁰ Souvislosti mezi jednotlivými zeměmi jsou tak zjevné, že hovoříme o středoevropském typu státu. Dále TŘEŠTÍK, Dušan. České knížectví – zrod státní ideje. In: PÁNEK, Jaroslav. *Idea českého státu v proměnách staletí: fakta, úvahy, souvislosti*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 29-39; TŘEŠTÍK, Dušan. Velkomoravské hledání identity. In: PÁNEK, Jaroslav a kol. *Idea českého státu v proměnách staletí: fakta, úvahy, souvislosti*, s. 18-28; TŘEŠTÍK, Dušan. *Myslitel dějiny*, s. 92-99, s. 158-174; ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí*, s. 149-187.

⁶¹ Tamtéž.

aparátu, jejíž existence se dodnes odráží v místních jménech vesnic – Svinaře, Práče, či Sokolníky.⁶²

Na závěr je nutno podotknout, že ačkoliv hovoříme o státu středoevropského typu, byly hrady základem politicko-správního režimu i v jiných částech Evropy. Někdy kolem roku 1000⁶³ došlo v celé latinské Evropě k „revoluci“ – zhroutil se starý anticko-karolinský režim a na jeho místo nastoupil feudalismus.⁶⁴ Základem nového systému se stal hrad⁶⁵ a jeho okolí, přičemž tato centra byla původně v panovníkových rukou, ale velmi brzy se stala majetkem nejvlivnějších a přešla do soukromého vlastnictví.⁶⁶

Stejný proces, jakási „privatizace“ knížecího majetku, proběhl i u nás, ale později, až ve 12. a 13. století. Hradská soustava ztratila svou původní funkci a v podstatě přestala existovat. Nahradila ji opevněná sídla nově vznikající pozemkové vrchnosti, která dále představovala moc a právo v okolní krajině. Obyvatelstvo přestalo být svobodné, zemi začala řídit šlechta. Definitivně zanikl stát „byrokratického“ typu náležející knížeti a řízený jeho úředníky.⁶⁷ Je však na místě připomenout sebevědomé vystupování předáků, a to v době, kdy o šlechtě nemůže být řeč. Zemské záležitosti spravoval spolu s knížetem a pražským dvorem sněm „všech“ Čechů, tedy úzká příbuzenskými vztahy vymezená elita, jejíž počátky klademe do 9. století. Snad v souvislosti s tributem Karla Velikého z let 805 a 806 byly rodové klany nuceny ke spolupráci, a právě zde se nejspíš zrodila sněmovní tradice, kterou *nobiles* udržovali i po vzestupu Přemyslovců a nikdy se s ní nerozešli. Ostatně byla zakotvena i v přemyslovské pověsti, kterou do úst Libuše vložil Kosmas. Byli to právě Čechové, kdo povolali Přemysla Oráče na knížecí stolec, čímž si zaručili nezrušitelné právo volby a účast na správě země.⁶⁸

Můžeme tedy o středověkém knížectví, či království mluvit jako o státu? Jistě. Avšak musíme mít na paměti, že se jednalo o útvar zcela jiný. Nejednalo se – a ani nemohlo, o stát v dnešním slova smyslu. Ústřední osobou byl panovník, jinak řečeno pak celá dynastie. Období, kdy nebyl knížecí stolec, či královský trůn obsazen, představovalo pro stát pohromu, stejně

---

⁶² Tamtéž.

⁶³ Duchovní stránku spojenou s očekávaným milénium a příchodem Ježíše Krista ponechme stranou, případně viz: DUBY, Georges. *Rok tisíc*. Praha: Argo, 2007.

⁶⁴ Feudalizace na přelomu 10. a 11. století proběhla ve francké říši, v Čechách se jedná o záležitost pozdější.

⁶⁵ V Čechách je vznik hradské soustavy spojován s Boleslavem I. a datován do okolí roku 950.

⁶⁶ PESEZ, Jean-Marie. Hrad. In: LE GOFF, Jacques a Jean-Claude SCHMITT. *Encyklopedie středověku*, s. 204-218

⁶⁷ TŘEŠTÍK, Dušan. *Myslití dějiny*, s. 92-99; ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí*, s. 272-296.

⁶⁸ WIHODA, Martin. *První česká království*, s. 55-67.

tak mu nesvědčily spory mezi jednotlivými Přemyslovci. Neshody oslabovaly centrální moc a vytvářely prostor pro vnější zásahy, nejčastěji ze strany říše.

I proto byla prosincová dohoda z roku 1197 mezi Přemyslem Otakarem I. a Vladislavem Jindřichem tak důležitá. Přemysl získal vládu v Čechách, Vladislav se spokojil s Moravou. Uklidnění poměrů a vláda v pevných rukou, spolu se zmatky v říši a celkový ekonomický vzestup umožnily prudký rozvoj Českých zemí.

Přemysl Otakar I. byl velmi cílevědomým panovníkem, a ještě obratnějším diplomatem. Dokonale se zorientoval v domácí i zahraniční politice a jeho snahy mu přinesly ocenění v podobě dědičné královské koruny.

5. Zlatá bula ulmská a její význam v politice Přemysla Otakara I.

Zabývat se Zlatou bulou ulmskou bez širších souvislostí jako by pozbývalo smyslu. Listina sama nemůže vylicit pohnutky, které vedly pražský dvůr a Přemysla Otakara I. k jejímu zisku. V jejích řádcích se sice tyto důvody odráží, ale bez porovnání s dobovou situací, s dalšími prameny a bez nezbytných úvah a spekulací, by zůstaly navždy skryty v úhledném písmu říšského protonotáře Bertholda z Neuffen.⁶⁹ Co tedy privilegium znamenalo, jak ovlivnilo nástupnickou otázku a královský majestát vůbec? A jakým způsobem se nástupnictví řešilo do roku 1216, případně co se po červnové volbě změnilo?

Seniorát a primogenitura jsou známé pojmy. Stařešinský zákon ustanovil na svém smrtelném loži kníže Břetislav I., nástupnictví prvorozeného je spojováno s Přemyslem Otakarem I. Stejně dobře je však známý fakt, že seniorát nebyl příliš dodržován a nad primogeniturou se vznáší řada otazníků.

Jasně je jedno, Přemysl se snažil prosadit nástupnictví v užší rodinné linii, chtěl přenést královský titul na svého syna Václava, a nakonec se mu to podařilo. Musel však postupovat obezřetně. Ačkoliv se Přemysl nacházel v poněkud odlišné situaci (jak uvidíme na následujících řádcích), jistě měl na paměti neúspěch svého otce Vladislava, který nedokázal obejít souhlas Čechů, ani Fridricha Barbarossu, při snaze usadit na trůn syna Bedřicha.

Císař mu nejspíš – v momentě, kdy již Vladislava nepotřeboval, nechtěl odpustit dávnou křivdu z roku 1152, kdy český kníže na Barbarossovu pozvánku na sněm v Merseburku odpověděl, že se nebude „*hrbit před nějakým mladíčkem*“⁷⁰ a místo sebe vyslal biskupa Daniela.⁷¹ Druhý problém, který mezi císařem a českým králem vrazil klín sváru ještě hlouběji, byl Vladislavův syn Vojtěch. Ten se roku 1168 stal arcibiskupem salzburským, ale úřad přijal od papeže, se kterým byl Barbarossa znepřátelen.⁷² Kdyby byl naživu biskup Daniel, proslulý jako nesmírně obratný diplomat, jistě by Vladislav podobné chybě předešel. Jenomže biskup našel svou smrt při tažení v Itálii roku 1167, kde na mor zemřelo i mnoho dalších významných mužů říše a již nemohl králi nijak pomoci.⁷³ Nešťastná volba Vojtěchova tak znamenala počátek Vladislavova pádu, jemuž nedokázala zabránit ani abdikace ve prospěch Bedřicha.

---

⁶⁹ Národní archiv Archiv České koruny (1158-1935) 5, in: monasterium.net, URL </mom/CZ-NA/ACK/5/charter>, accessed at 2019-06-13Z; CDB II, s. 117-118, č. 127.

⁷⁰ WIHODA, Martin. *Vladislav Jindřich*, s. 37.

⁷¹ Tamtéž.

⁷² ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí*, s. 263.

⁷³ *Annales Gerlaci*. FRB II, s. 461.

Podle Josefa Žemličky Vladislavovy kroky motivovala víra, že královský titul z roku 1158 zaručuje nástupnictví prvorozeného⁷⁴, avšak lednové privilegium nástupnickou otázku vymezovalo velmi vágně a přímo o primogenituře v něm není zmínka.⁷⁵ Navíc Vladislavova unáhlená abdikace⁷⁶ ukazuje spíše na spěch než na promyšlený politický kalkul. Jakoby se stárnoucí a nemocný král uchýlil k zoufalému pokusu, jehož výsledkem si nemohl být jistý. I jeho motivy zůstávají dodnes skryty, je možné, že za jeho abdikací nestála jen snaha zajistit trůn svému synovi, ale i únava a touha po životě v ústraní, jak vyplývá z Jarlochova zápisu.⁷⁷ Přeci jenom se mu celé státnické (a dlouho budované) dílo rozpadalo takřka před očima.

Odpochinku však Vladislavovi mělo být dopřáno až v exilu v Durynsku⁷⁸, kam i s Bedřichem odešel poté, co Barbarossa dosadil na trůn Oldřicha, se slovy, že Bedřich nenastoupil na trůn podle práva, ale pouze z vůle otce, bez souhlasu předáků a císaře. Oldřich však ihned předal vládu svému staršímu bratru Soběslavovi, a aby si zajistili císařovu milost, oba příslibili, že se zúčastní tažení v Lombardii.⁷⁹ Smutnou tečkou za životem druhého českého krále Vladislava byla jeho smrt daleko od domova, na statcích jeho ženy v Durynsku, 18. ledna roku 1174.⁸⁰

Přemysl Otakar I. naopak nemocný, unavený ani příliš starý nebyl. V roce 1216 nepomýšlel na abdikaci, nesužovaly ho konflikty s říší a politická situace v přemyslovském státě byla relativně klidná. Přesto Václavovo nástupnictví postupně pojistil hned trojím způsobem. Prvním bylo symbolické zasnoubení dvouletého Václava⁸¹ s dcerou Filipa Švábského Kunhutou Štaufskou, k němuž došlo roku 1207.⁸² Jednalo se o velký úspěch Přemyslovy diplomacie – spříznění s tak významným rodem, jakým byli Štaufové, bylo velmi ceněno a mělo Václavovi zajistit trůn.

Jenomže ani štaufská nevěsta nemusela k hladkému převzetí vlády stačit. Proto Přemysl roku 1216 sjednal volbu svého syna českým králem a nechal ji potvrdit privilegiem, které bylo

---

⁷⁴ ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí*, s. 264.

⁷⁵ CDB I, s. 176-178, č. 180.

⁷⁶ *Annales Gerlaci*. FRB II, s. 464.

⁷⁷ Tamtéž: „*Fecerat quoque in Stragv sibi caminatam, quae hodie dicitur abbatis, cum stuba et aliis appendiciis, in qua sibi manere et finem dierum suorum uolebat expectare.*“

⁷⁸ ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí*, s. 264.

⁷⁹ *Annales Gerlaci*. FRB II, s. 466: „*Friderico ducatus Bohemiae per sententiam abiudicatur, quem non legitime, sicut dicebant, sed tantum tradente patre sine consensu Boemorum et non de manu imperatoris percepisset. Dein traditur dominium Boemiae Udalrico in vexillis quinque, sed ipse cessit sponte fratri suo Zobezlao tanquam seniori, iurantes ambo, mittere imperatori exercitum in Lombardiam...*“

⁸⁰ Tamtéž (je však třeba mít na paměti, že Jarloch mylně uvádí rok 1175, namísto 1174); ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí*, s. 264.

⁸¹ Narodil se roku 1205: *Przibiconis de Radenin dicti Pulkavae Chronicon*, FRB V, s. 120-121.

⁸² *Annalium Pragensium* IV, FRB II, s. 283.

vydáno 26. července 1216 ve městě Ulmu a pro něj se vžil název Zlatá bula ulmská. Důvodů bylo zřejmě několik a ihned se k nim dostaneme. Jen pro pořádek je však třeba doplnit poslední Přemyslův krok, kterým byla Václavova korunovace spadající do roku 1228⁸³, tedy do doby, kdy byl Přemysl ještě naživu. Je vidět, že král neponechal nic náhodě.

Nyní již k listině samé. Martin Wihoda Zlatou bulu ulmskou ve svých dvou knihách označil za nadbytečnou, údajně se jednalo o dokument, který „*rozměnil, znevážil a výrazným způsobem znehodnotil nejpodstatnější místo basilejského privilegia* [tj. Zlaté buly sicilské].“⁸⁴ Mělo tomu být proto, že Fridrich II. již ve Zlaté bule sicilské slíbil, že za českého krále přijme bez dalších podmínek toho, kdo bude v Čechách zvolen.⁸⁵ Jenomže basilejské privilegium přeci jen jednu podmínku kladlo – Fridrich požadoval, aby každý nově zvolený Přemyslovec přijel na královský dvůr a přijal odznaky královské moci a to buď od něj, nebo jeho nástupců.⁸⁶ Nemohu tedy s Wihodovou tezí souhlasit. Spíše se zdá, že Zlatá bula ulmská respektovala dikci předcházejícího privilegia. Začátkem června roku 1216 se v Praze sešel sněm Čechů⁸⁷ a zvolil pod Přemyslovým dohledem⁸⁸ Václava, načež pražský dvůr vyslal do Ulmu bílinského arcijáhna Beneše⁸⁹, aby vše oznámil Fridrichovi. To, že si Přemysl vyžádal speciální privilegium bylo sice zvláštní, ale rozhodně se nejednalo o krok zbytečný, nebo dokonce a krok znehodnocující a znevažující basilejskou listinu. V podstatě celý proces proběhl přesně tak, jak Fridrich žádal.

Přijmeme-li tedy domněnku, že pražský dvůr jen plnil závazky, které ustanovila Zlatá bula sicilská, dostane se nám částečné odpovědi na to, proč ulmské privilegium vzniklo. I kdyby to byl důvod jediný, nebyl by malicherný. Již teď tedy můžeme bezpečně konstatovat, že privilegium nadbytečné nebylo, nehledě na to, že plnilo i další funkce, ke kterým se dostaneme vzápětí.

Nyní se musíme podívat na to, proč Přemysl s volbou tak spěchal. Vždyť v roce 1216 Václav ještě ani nedosáhl zletilosti a na převzetí vlády nemohlo být pomyšlení. Navíc je jen těžko uvěřitelné, že by se sebevědomý a prozíravý král předčasně odebral na odpočinek. Odpověď tedy musíme hledat jinde.

---

⁸³ *Annalium Pragensium IV*, FRB II, s. 284.

⁸⁴ WIHODA, Martin. *Vladislav Jindřich*, s. 160; WIHODA, Martin. *Zlatá bula sicilská*, s. 144.

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ CDB II, s. 92-94, č. 96: „...volentes, ut quicumque ab ipsis in regem electus fuerit, ad nos vel successores nostros accedat, regalie debito modo recepturus.“

⁸⁷ CDB II, s. 113-114, č. 125.

⁸⁸ Jak dokládá Zlatá bula ulmská: CDB II, s. 117-118, č. 127: „...quod communi voluntate et assensu dilecti nostri Odacrii, illustris regis Boemie, elegerunt in regem eorum Vencezlaum...“

⁸⁹ Tamtéž, s. 117.

Možné řešení přinesli Martin Wihoda⁹⁰ i Josef Žemlička⁹¹. Zdá se, že důvodem Přemyslova spěchu byla hrozba ze strany jeho zapuzeného syna Vratislava. Ačkoliv bylo o rodinné situaci Přemysla již mnoho napsáno, neuškodí, zopakujeme-li si základní fakta i zde.

Většinu podrobností se dozvídáme až z listů Přemysla a papeže Inocence III.⁹², které řešily neuznání platnosti sňatku českého knížete s Adlétou Míšeňskou, dcerou míšeňského markraběte Oty z rodu Wettinů, uzavřeného někdy okolo roku 1180.⁹³ Dle Přemyslových slov, obsažených v listu z roku 1199 adresovanému papeži Inocenci III., se jednalo o svazek uzavřený tajně, bez souhlasu obou rodiny, bez věnných úmluv a přes překážku v podobě čtvrtého stupně příbuzenství. Jenomže šťastné soužití přemyslovského páru bylo obdařeno dětmi, zejména synem Vratislavem, a proto Přemysl nedbal rad svých přátel a neusiloval o zrušení, či potvrzení nezákonně uzavřeného manželství.⁹⁴ Až jeho politické ambice (nikoliv touha po dodržení církevních pravidel, jak situaci vysvětloval on sám) vedly Přemysla k zapuzení Adléty roku 1198, nebo 1199. Jistě k jeho krokům přispěla též nová nevěsta, uherská princezna Konstancie, která se jevila býti vhodnější družkou pro čerstvě korunovaného krále.⁹⁵

Procesu se ujal pražský biskup Daniel. Ten byl zcela závislý na Přemyslově vůli, které se musel bezpodmínečně podřídít, a proto byl i velmi vhodným mužem pro prosazení králových zájmů. Po projednání celé záležitosti, doplněném svědectvím sedmi urozených mužů, byl bez přítomnosti Adléty⁹⁶ vyřčen rozsudek. Manželství bylo prohlášeno za neplatné a Přemyslovi již nemělo nic bránit v uzavření sňatku s Konstancí Uherskou, čehož český král záhy využil. Jenomže nikdo nejspíš nepočítal s Adlétinou vytrvalostí v rozporování biskupova rozsudku. A nemůžeme se jí divit, zneuznaná a zapuzená žena hájila právo své, a hlavně práva

⁹⁰ WIHODA, Martin. *První česká království*, s. 223-230; WIHODA, Martin. *Vladislav Jindřich*, s. 158-166; WIHODA, Martin. *Zlatá bula sicilská*, s. 143-148.

⁹¹ ŽEMLIČKA, Josef. *Počátky Čech královských*, s. 131-149; ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar I.: panovník, stát a česká společnost na prahu vrcholového feudalismu*. Praha: Svoboda, 1990, s. 127-131; ŽEMLIČKA, Josef. *Přemyslovci: jak žili, vládli a umírali*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, s. 308.

⁹² Zde zejména CDB II, s. 6-8, č. 8; CDB II, s. 8-9, č. 9.

⁹³ Datování sňatku do okolí roku 1180 vychází z listu papeže Inocence III. z roku 1199: CDB II, s. 8-9, č. 9: „...et ipsam viginti annis et amplius velut uxorem legitimam pertractasset,...“, přičemž již Gustav Friedrich navrhol upravit *viginti* na *duodeviginti* (tedy místo 20 let 18) podle mladšího papežova listu z roku 1206 (CDB II, s. 48-50, č. 55), jenž pouze přejímal informace z listu z roku 1199.

Chceme-li však být opatrní, umístíme datum sňatku do rozmezí let 1178-1180.

⁹⁴ CDB II, s. 6-8, č. 8; dále viz: ČERNÁ, Marie. *Rozvod Přemysla I. s Adélou Míšeňskou*, ČSPSČ 31, 1923, s. 11-12.

⁹⁵ Lakonicky nás o Konstancii zpravují IV. Letopisy české: *Annalium Pragensium* IV, FRB II, s. 282: „rex Przemysl sublimatur in regem, et dimissa uxore sua duxit Constantiam, sororem regis Ungariae.“

⁹⁶ Ta se podle slov Přemysla k soudu i přes trojí výzvu odmítla dostavit (CDB II, s. 6-8, č. 8), jinak však záležitost viděl Inocenc, který magdeburskému arcibiskupovi Ludolfovi psal, že Adlétě byl vstup do soudní síně znemožněn knížecí stráží (CDB II, s. 8-9, č. 9).

svých dětí, které ztratily jakékoliv nároky na dědictví, či možnost uzavření výhodného sňatku. Spor se tak protáhl na mnoho let a definitivně skončil až Adlétinou smrtí v únoru 1211.⁹⁷

Problémem, který umožnil Adlétě obrátit se k apoštolskému stolci, byla sporná investitura biskupa Daniela. Daniel, zvaný Milík, byl původně kaplanem Vladislava Jindřicha, který ho také namísto římského panovníka, a tedy proti právu a dobovým zvyklostem, uvedl do biskupského úřadu. Žaloba kanovníka Arnolda vedla k tomu, že byl pražský biskup vyšetřován kurií, nejen kvůli investituře, ale i kvůli – jak kanovník Arnold neopomněl zmínit, dalším údajným prohřeškům Danielova nepočetného života. Biskupovy pravomoci tím byly zpochybněny a s nimi i celý spor Adlěty s Přemyslem. A i přestože byl ve svém úřadu Daniel roku 1202 v Římě potvrzen, čímž se mělo zneuznání sňatku legitimizovat, znesvářené strany (zejména Adlěta) odmítly biskupovo původní rozhodnutí přijmout.⁹⁸

Na české půdě nemohla Adlěta hledat zastání, musela se tedy obrátit přímo na papeže. Stejně tak však učinil Přemysl výše zmíněným listem⁹⁹ popisujícím celý spor z jeho pohledu. Inocenc neváhal a prošetřením celého sporu pověřil magdeburského arcibiskupa Ludolfa.¹⁰⁰ Zároveň se obrátil na francouzské duchovenstvo a požadoval, aby Filip August přijal zpět svou choť s tím, že svými činy inspiroval Přemysla ke sňatku s Konstancií, kterou papež označil za cizoložnici.¹⁰¹

Nic nevyřešila ani jednání roku 1201, kterých se ujal kardinál Petr.¹⁰² Papežův postoj však do jisté míry objasňuje listina z ledna 1204, v níž rakouskému vévodovi Leopoldovi potvrdil, že není vázán dávno uzavřenými zasnubami s Přemyslovou dcerou z prvního manželství. Naznačil tím, že manželství považuje za neplatné, ale nevyjádřil se přímo, aby mohl i nadále zasahovat do mocenských poměrů v Čechách i v říši.¹⁰³

Pro uplatnění svého vlivu měl papež prostor více než dostatečný. Vraťme se nyní o několik let zpět a podívejme se na situaci v říši. Po smrti císaře Jindřicha VI., k níž došlo 28. září 1197 v Messině¹⁰⁴, upadla říše do dlouhého konfliktu mezi štaufskou a welfskou stranou. Jindřichův syn Fridrich byl nezletilý a o říšský trůn se ucházeli hned dva kandidáti. Prvním z nich byl Štauf Filip Švábský, bratr zesnulého císaře, jenž byl v únoru 1198 králem

⁹⁷ WIHODA, Martin. *První česká království*, s. 230.

⁹⁸ ČERNÁ, Marie. *Rozvod*, s. 20-21.

⁹⁹ CDB II, s. 6-8, č. 8.

¹⁰⁰ CDB II, s. 6-8, č. 8.

¹⁰¹ CDB II, s. 9, č. 10: „*Ecce enim dux Boemie, sicut accepimus, ipsius secutus exemplum, uxore relicta legitima, simili modo adulteram superinducere non expavit.*“

¹⁰² ČERNÁ, Marie. *Rozvod*, s. 24-25.

¹⁰³ CDB II, s. 34-35, č. 38.

¹⁰⁴ WIHODA, Martin. *První česká království*, s. 202.

řádně zvolen¹⁰⁵ a v pozdním létě téhož roku byl v Mohuči korunován, sice na nesprávném místě, ale zato správnými insigniemi, které držel spolu s říšským pokladem.¹⁰⁶ Druhým kandidátem byl Welf Ota IV. Brunšvický, jenž ke svým politickým cílům využíval zejména (finanční) podpory ze strany Anglie a vlivu Inocence III. Na kolínském sjezdu byl Ota v červnu roku 1198 taktéž zvolen a o měsíc později v Cáchách, tedy na správném místě, korunován, avšak bez řádných insignií.¹⁰⁷ Říše měla najednou krále dva a je jasné, že tento stav nemohl trvat navždy. Ani jeden z čerstvě korunovaných panovníků se však svého postavení nehodlal vzdát, a tak započaly několikaleté boje a rozběhla se soukolí diplomacie.

Mezi znesvářenými stranami se dokázal dokonale pohybovat Přemysl Otakar I. Ani jeden z římských králů neměl dostatek sil, aby situaci zvrátil zcela ve svůj prospěch, Filip i Ota museli své věrné odměňovat, ať už majetkem, či privilegií, a tím si zaručit jejich přízeň. Přemysl, jako velmi vlivná postava na tehdejší politické scéně, toho několikrát využil. Poprvé roku 1198, kdy se nacházel na straně Filipa Švábského. Získal královský titul a jeho potvrzení privilegiem, které předcházelo Zlaté bule sicilské. Také byl v Mohuči korunován.¹⁰⁸

Jenomže štaufská pozice nebyla nejpevnější. Filip se musel potýkat s klatbou, kterou nad ním vyhlásil Inocenc, jenž navíc otevřeně podporoval Otu Brunšvického. Roku 1201 jej navíc nechal prohlásit za jediného římsko-německého krále.¹⁰⁹ Přemysl již více neváhal a roku 1202 přešel na welfskou stranu, v roce 1203 byl Otou korunován¹¹⁰ a roku 1204 odměněn novým privilegiem, které potvrzovalo jeho královský titul a další získané svobody a majetek.¹¹¹

Další zvrat na sebe ale nenechal dlouho čekat. Ještě v roce 1204 se Přemysl vrátil do tábora Filipa Švábského a v létě téhož roku, nejspíš pod tlakem Filipa a Wettinů, byl nucen přijmout zpět Adléta a celou záležitost stvrdit slavnostní přísahou.¹¹² Otázkou zůstává, zdali by se Přemysl požadavku podvolil, kdyby ho netrápil závažný nedostatek, tedy absence syna

---

¹⁰⁵ Tamtéž.

¹⁰⁶ *Ottonis de Sancto Blasio Chronica* 46, MGH SRG [47], s. 74: „*Nam Philippus regalia tradente Hainrico imperatore fratre suo tenens omnesque thesauros ipsius possessionesque prediorum aliorumque fratrum suorum...*“

¹⁰⁷ WIHODA, Martin. *První česká království*, s. 203-204.

¹⁰⁸ *Annales Gerlaci*. FRB II, s. 516.

¹⁰⁹ WIHODA, Martin. *První česká království*, s. 205.

¹¹⁰ *Chronica regia Coloniensis* III, MGH SRG [18], s. 201: „*...confirmaret fidelitatem Boemie sibi, quatenus idem coronaretur ab eo.*“

¹¹¹ CDB II, s. 35-36, č. 39: „*Cum igitur karissimus in Christo filius noster illustris rex Otto, in Romanum imperatorem electus, iura et privilegia, que ab antiquo tibi et tuis predecessoribus ab imperatoribus fuere concessa, suo tibi duxerit privilegio confirmanda, et tam libertates, quam terras et castra et alia tibi concesserit...*“

¹¹² ČERNÁ, Marie. *Rozvod*, s. 31-32.

a dědice království.¹¹³ Zapuzený Vratislav se najednou mohl hodit... Ale roku 1205 se Konstancii narodil budoucí Václav I. a pro Adléta opět nebylo v Praze místo. To je myslím dostatečnou odpovědí na výše položenou otázku, v Přemyslovi se opět ukázal chladně kalkulující státník, kladoucí dynastické zájmy nadevše ostatní.

Takové jednání si ale nenechal líbit Adlétin bratr Dětřich Míšeňský – vždy hájící zájmy své zneuctěné sestry, který se opět obrátil na papeže a započal tak další kolo výslechů a prošetřování. Inocenc III. pověřil celou záležitostí salzburského arcibiskupa Eberharda, o čemž nás spravuje papežův list z dubna 1206.¹¹⁴ Přesto se opět nic nevyřešilo, navíc wettinskou stranu muselo jistě pobouřit zasnoubení Přemyslova syna Václava s dcerou Filipa Švábského Kunhutou, k němuž došlo roku 1207.

Roku 1207 měl důvod k oslavám zejména Filip Švábský. Ota Brunšvický se ocitl ve svízelné situaci, byl téměř bez spojenců a tečku za Otovými vyhlídkami na vládu v říši učinil Inocenc, který se postavil na štaufskou stranu. Nic jiného mu vlastně ani nezbývalo, jelikož Filip měl značnou převahu na bitevním poli a bylo žádoucí, aby došlo ke smíření mezi ním a papežem. Filip měl být jediným králem a v říši měl konečně nastat mír.¹¹⁵

Nestalo se tak. Obrat v situaci byl násilný a úplně jiný než ten očekávaný. Filip Švábský byl 21. června roku 1208 v Bamberku zavražděn bavorským falckrabětem Otou z Wittelsbachu.¹¹⁶ Tento „zlotřilý muž“ (*ille nefarius homo*) využil momentu, kdy Filip odpočíval ve své komnatě a zasadil mu jedinou smrtelnou ránu, načež z místa i se svými věrnými uprchl.¹¹⁷ Nakonec byl však dopaden a zabit.¹¹⁸ Motivy Otova činu nejsou plně objasněny. Mohl se mstít za zrušené zasnuby s Filipovou dcerou Beatrix, ale je také možné,

---

¹¹³ Prvorozený syn Konstancie Vratislav zemřel v útlém věku, více viz: ČERNÁ, Marie. *Rozvod*, s. 32.

¹¹⁴ CDB II, s. 48-50, č. 55; dále viz ČERNÁ, Marie. *Rozvod*, s. 32-33.

¹¹⁵ WIHODA, Martin. *První česká království*, s. 209.

¹¹⁶ Bamberká vražda neunikla pozornosti Pokračovatelů Kosmových: *Annalium Pragensium* IV, FRB II, s. 283: „*Philippus imperator occissus est ab Ottone palatino.*“

¹¹⁷ Mnohem více informací však poskytuje například třetí redakce kolínské kroniky: *Chronica regia Coloniensis* III, MGH SRG [18], s. 225-226: „...*rumor pessimus percrebuit, scilicet Philippum regem a palatino comite de Wittillinsbach Ottone apud Bavinberh interemptum. [...] meridiano tempore omnibus recedentibus solus in quodam lobio cum episcopo Spirensi et aliis duobus, scilicet camerario et dapifero suo, remansisset, ille nefarius homo cum 16 militibus armatis adveniēns, introitum petiit. Qui cum iussu regis intromissus esset, aliis foris remanentibus Qui cum iussu regis intromissus esset, aliis foris remanentibus, gladium latenter de manu cuiusdam armigeri tulit et quasi salutaturus regem accessit. Quem cum audacter in capud eius vibrasset, uno ictu eum interfecit. Quo statim mortuo, episcopo Spirensi se occultante, alios duos in eum irruere volentes fortiter vulneravit, et sic egressus, ascenso equo, cum suis fugere cepit.*“

¹¹⁸ VANÍČEK, Vratislav. *Velké dějiny země Koruny české II.*, Praha a Litomyšl: Paseka, 2000, s. 102.

že vražda byla předem naplánovaná. Jenomže dnes již nemáme šanci dozvědět se kým, jelikož vina padla na Otu a dále záležitost vyšetřována nebyla.¹¹⁹

Filipova smrt otevřela Otovi Brunšvickému cestu k císařské koruně. Roku 1208 získal Ota korunovační insignie a vrátilo se k němu velké množství jeho někdejších spojenců. Přemysl s rozhodnutím vyčkával a věrností se Otovi zavázal až roku 1209, kdy již byla Otova pozice prakticky nezpochybnitelná, navíc následně posílená zasnubami s Filipovou dcerou Beatrix. V říjnu 1209 byl Ota Inocencem III. ve svatopeterském chrámu v Římě povýšen na římského císaře. Papeži slíbil poslušnost a mimo jiné se zavázal, že se nepokusí získat sicilské království.¹²⁰

Vděk však Otovi nevydržel dlouho a již v roce 1210 zaútočil na Sicílii, kterou označil za říšské léno. Vypořádat se chtěl i s mladým sicilským králem Fridrichem II., jenž mohl ohrozit jeho postavení jako římského císaře. Přeci jen byl Fridrich Štaufem a mohl se dožadovat dědictví po svém otci.¹²¹ Papež nemohl tak smělému porušení předchozích domluv nečinně přihlížet. Otu po několika výtkách a snaze o smíření exkomunikoval¹²² a vyhlásil novou volbu s vidinou, že korunu získá právě Fridrich II. Na počátku září 1211 byl pak v Norimberku skutečně sotva sedmnáctiletý¹²³ Fridrich zvolen a svůj hlas mu věnoval mimo jiné i český král.¹²⁴

Nyní se vraťme opět ke sporu Přemysla a Adléty. Po papežově listu z dubna 1206 následovaly další čtyři roky zdlouhavých jednání¹²⁵, až se konečně 13. dubna 1210 sešly obě strany před papežem v Římě a ten jim povolil další (a poslední) odklad do svátku sv. Martina, tedy do listopadu. O konečném výsledku sporu bohužel nemáme dochované zprávy a můžeme se tedy jen domnívat, jaký rozsudek (a zdali vůbec nějaký) nakonec zazněl.¹²⁶ Nicméně jasné je jedno, spor ukončila až Adlétina smrt 1. února 1211, ale osud jejích dětí zůstal nadále nejasný.

---

¹¹⁹ WIHODA, Martin. *První česká království*, s. 209.

¹²⁰ Tamtéž, s. 210-211; KANTOROWIZ, Ernst. *Frederick the second. 1194-1250*. Frederick Ungar publishing co. New York, 1957, s. 46-47.

¹²¹ KANTOROWIZ, Ernst. *Frederick the second*, s. 49.

¹²² *Burchardi praepositi Urspergensis Chronicon*, MGH SRG [16], s. 99; *Chronica regia Coloniensis* III, MGH SRG [18], s. 230.

¹²³ KANTOROWIZ, Ernst. *Frederick the second*, s. 53-54.

¹²⁴ Dále Fridrich hlas dostal od vévody rakouského, vévody bavorského a lankraběte durynského: *Burchardi praepositi Urspergensis Chronicon*, MGH SRG [16], s. 99; *Chronica regia Coloniensis* III, MGH SRG [18], s. 232.

¹²⁵ Podrobně ČERNÁ, Marie. *Rozvod*, s. 34-41.

¹²⁶ Tamtéž, s. 42; přičemž Marie Černá předpokládá, že Inocenc III. rozhodl ve prospěch Přemysla, ale ve složité politické situaci oné doby můžeme takové rozhodnutí jediné odhadovat, čemuž je lepší se vyhnout.

Nedořešený „rozvod“ umožnil zapuzenému Vratislavovi zasáhnout do české politiky, ačkoliv pouze s podporou říše, a to ještě neúspěšně. Vlastně se jen dostal do soukolí mocenských zájmů císaře Oty IV., ale i to odráží dobré postavení údajně nelegitimního Přemyslova potomka.

Vratislav pobýval na dvoře svého strýce Dětricha Míšeňského a spolu s ním se odmítal vzdát naděje na získání české koruny. To se hodilo Otovi Brunšvickému v březnu roku 1212 (více než rok po Adlétině smrti!), kdy císař na dvorském sjezdu ve Frankfurtu, nejspíš na naléhání Dětricha, slíbil, že Vratislavovi podstoupí české království. Chtěl tak potrestat Přemysla Otakara I., který se opět přidal na štaufskou stranu a podpořil Fridricha II. Sicilského¹²⁷

Svůj slib Ota IV. dodržel již v květnu 1212, kdy na sjezdu v Norimberku symbolicky sesadil Přemysla z trůnu a obdaroval Vratislava 6 praporci¹²⁸, čímž mu udělil Čechy v léno. Za zmínku stojí i to, že Vratislavově vyznamenání přihlíželi čeští předáci a mnozí šlechtici¹²⁹, což by celému aktu dodalo známku legitimacy. Bohužel se dnes již nedozvíme, jestli se jednalo jen o členy Vratislavovy družiny, či zdali volbě přihlíželi i jiní čeští velmoži. Je možné, že se mezi nimi nacházel i Přemyslův bývalý komoří Černín, jenž byl z Čech roku 1211 vyhnán.¹³⁰

V Norimberku pobýval i moravský markrabě a Přemyslův bratr Vladislav Jindřich, který se snad pokoušel s Otou vyjednávat, avšak neúspěšně.¹³¹ Nakonec měl však pražský dvůr přeci jen důvod k oslavám. Fridrich II. Přemysla obdařil 26. září 1212 privilegiem, pro nějž se vžil název Zlatá bula sicilská. Listina byla pro Přemysla odměnou za věrné služby, které Fridrichovi prokazoval již od norimberské volby, kde jsme se také s novým římským králem v předchozí části textu rozloučili.

Fridrichova cesta od zvolení ke skutečné moci nebyla jednoduchá. Musel se vypořádat s tuhým odporem Oty Brunšvického i jeho věrných. Navíc byl svými blízkými (zejména vlastní chotí Konstancií Aragonskou a sicilskými velmoži) od přijetí říšské koruny odrazován.¹³² Jenomže sám byl přesvědčen, že jej na trůn povolala prozřetelnost sama a byl odhodlán bránit

---

¹²⁷ WIHODA, Martin. *První česká království*, s. 229; ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar I.*, s. 111-113.

¹²⁸ *Chronica regia Coloniensis* III, MGH SRG [18], s. 232-233: „...cum 6 vexillis assignat.“

¹²⁹ Tamtéž: „...presentibus supanis et pluribus nobilibus terrae,...“

¹³⁰ *Annalium Pragensium* IV, FRB II, s. 283: „...et Chyrninus eiicitur de Bohemia.“ Dále viz: WIHODA, Martin. *Vladislav Jindřich*, s.138.

¹³¹ WIHODA, Martin. *První česká království*, s. 229.

¹³² *Burchardi praepositi Urspergensis Chronicon*, MGH SRG [16], s. 99-100: „Uxor namque ipsius, filia regis Aragonensis, quam prius uxorem habuerat rex Ungarie, plurimum studuit eum revocare, ne iret, similiter et multi potentes Sicilie, timentes eveniri sibi periculum propter fraudem Alamannorum.“

štaufský odkaz stůj co stůj.¹³³ Oporu pak nacházel zejména u svatopeterského stolce a českého krále.

Sicilské království opustil v březnu roku 1212 a ještě před odjezdem nechal na žádost papeže sicilským králem korunovat svého malého syna Jindřicha (VII.), za něhož vládla jeho matka Konstancie. Inocenc chtěl předejít spojení říše a sicilského království, což by výrazně oslabilo jeho vlastní pozici. Fridrich se do cíle své cesty, tedy do Říma dostal v dubnu, kde byl se vši úctou přijat papežem, kardinály i římským lidem. Po slibu věrnosti obdržel peníze na další cestu a vydal se do Janova, kde byl nucen zdržet se několik týdnů, jelikož okolí ovládali spojenci Oty IV. V půli července vyrazil do Pavie, kde se dozvěděl, že alpské průsmyky jsou taktéž střeženy sympatizanty welfské strany. Tajně a pod rouškou noci se Fridrich pokusil dostat do Cremony, avšak i se svou družinou padl do léčky připravené Miláňany a stěží si zachránil holý život, když unikl na údajně neosedlaném koni.¹³⁴

V Cremoně byl přijat s nadšením a další putování pokračovalo již poměrně hladce. Dostal se do Mantovy, následně do Verony, setkal se s tridentským biskupem, a nakonec těžko schůdnými horskými stezkami dorazil až do Švábska, kde byl vlídně přijat, například v klášteře sv. Havla, kde obdržel mimo jiné kolem 300 jízdních bojovníků jako doprovod do Kostnice.¹³⁵

V Kostnici na Fridricha však čekaly zavřené brány a legenda praví, že pouhé 3 hodiny rozhodly o osudu „chlapce z Apulie“¹³⁶, jak byl mladý král často přezdíván. Proč 3 hodiny? Ota IV. nehodlal nečinně přihlížet tomu, jak ho Fridrich připravuje o moc a rozhodl se s ním utkat co nejdříve. A údajně v momentě, kdy se mladý Sicilan domáhal vstupu do Kostnice, tábořil Ota pouhé 3 hodiny jízdy od tohoto města, na březích Bodamského jezera.¹³⁷ Situace začínala pro Fridricha vypadat beznadějně, ale nakonec papežský legát Bernard pohrozil kostnickému biskupovi Konrádovi klatbou a ten nechal brány otevřít.¹³⁸ Fridrich byl zachráněn a soudobí kronikáři měli další náměty pro své texty. Do sféry legend nejspíš patří i to, že se v Kostnici jídlem připraveným císařovými kuchaři nasytil namísto Oty Fridrich II. a jeho

---

¹³³ KANTOROWIZ, Ernst. *Frederick the second*, s. 53-55.

¹³⁴ Tamtéž, s. 55-58.

¹³⁵ Tamtéž, s. 57-59.

¹³⁶ Označení „chlapec z Apulie“ (*puer Apuliae*) se objevilo v sedmi kronikách a análech: RADER, Olaf. *Fridrich II.: Sicilan na císařském trůně*. Praha: Argo, 2016, s. 56.

¹³⁷ *Burchardi praepositi Urspergensis Chronicon*, MGH SRG [16], s. 108-109, zde konkrétně s. 109: „...Otto imperator [...] manebat in opido Uberlingen...“

¹³⁸ *Conrado de Fabaria Casuum Sancti Galli Continuatio tertia*, MGH SS II, s. 171: „*Episcopus Cuonradus de Tegerveld interim, non bene animatus, licet excommunicatum imperatorem audierit, suorum quorundam consilio ipsum in civitate non sine periculo sui aliorumque multorum admisisset; animosior autem factus viso abbate cum tanta militum frequentia, ponte munito, locum dedit, ut excommunicatus non solum, sed et omnibus denunciaretur esse vitandus. Et hec per episcopum Barensen legatum apostolice sedis, qui cum rege eo loci aderat, ita facta sunt.*“

družina, nebo že se Otovy jednotky objevily právě v momentě, kdy Fridrich nechal zavřít Kostnické brány.¹³⁹ Na druhou stranu podobné příběhy ukazují na velký zájem, který Fridrichova výprava v soudobé společnosti budila a nelze je zcela zavrhnout. A že by Fridrich v říši nikdy neuspěl, kdyby dorazil do Kostnice o tři hodiny později¹⁴⁰ můžeme, s mírným upravením časového rozestupu, přijmout za pravdu. Otovi se totiž se svými omezenými silami mohl postavit opravdu jen za pevnými hradbami, ne na otevřené pláni.

Poté, co zklamaný Ota od Kostnice i se svými jednotkami odtáhl, vydal se Fridrich do Basileje, kde získal další spojence, mezi nimiž byl i štrasburský biskup Jindřich, který poskytl mladému králi pět set bojovníků.¹⁴¹ V Basileji se také setkal s poselstvím českého krále Přemysla Otakara I. a vystavil pro něj výše zmíněnou Zlatou bulu sicilskou, kterou odměnil věrné služby nejmnocnějšího z říšských knížat, tedy českého krále.¹⁴²

Basilejská listina potvrzovala dědičný královský titul pro Čechy a zároveň zdůrazňovala jeho volitelnost domácími velmoži, čímž mířila proti vnějším zásahům z říše. Vratislavovým nadějím pomalu odzvonilo a úplnou tečku za nimi učinil prosincový sněm ve Frankfurtu, kde byl Fridrich řádně zvolen a následně korunován v Mohuči.¹⁴³

Jenomže v Praze vše vnímali jinak. To, co se nám v optice staletí jeví jasné a ohraničené¹⁴⁴, zůstávalo na počátku 13. století otevřenou otázkou. I přes Zlatou bulu sicilskou se k Vratislavově hrozbě stavěl Přemysl velmi opatrně. A není se čemu divit, Vratislav se i po roce 1212 tituloval jako syn krále Čechů (*filius regis Bohemie*) jak dokládá donační listina Altzellskému klášteru z 21. ledna 1216, kde Vratislav vystupuje jako jeden ze svědků.¹⁴⁵ Jeho jméno (a opět s dodatkem *filius regis Bohemie*) se objevuje i roku 1225 v listině durynského lankraběte Ludvíka IV.¹⁴⁶ Vratislavovy stopy pak mizí až po roce 1235 v privilegiu míšeňského markraběte Jindřicha Jasného, kde se označil přídomek syn bývalého krále Čechů (*filius condam Regis Bohemie*).¹⁴⁷

---

¹³⁹ *Ex Willelmi Brittonis Operibus*, MGH SS XXVI, s. 303: „Eadem die venturus erat Otho in eadem civitate, et iam premiserat famulos suos et coquos, qui iam cibos paraverant; nec distabat a civitate per tres leucas, quando Fredericus cum 60 militibus intravit. Quem Otho cum ducentis militibus, eius adventum sciens, sequebatur; sed, Frederico recepto, clausa est Othoni ianua, et ipse cum suis viliter est repulsus.“

¹⁴⁰ Tamtéž: „Dicunt, quod, si Fredericus moram fecisset per tres horas, nunquam intravisset Alemanniam.“

¹⁴¹ *Burchardi praepositi Urspergensis Chronicon*, MGH SRG [16], s. 109: „...Basileam perveniret, ubi tunc Hainricus de Veringen Argentinensis episcopus cum quingentis militibus sibi occurrit.“

¹⁴² RADER, Olaf. *Fridrich II.*, s. 54-55.

¹⁴³ ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar I.*, s. 124.

¹⁴⁴ Řečeno slovy Reného Descarta...

¹⁴⁵ CDB II, s. 111, č. 122.

¹⁴⁶ CDB II, s. 274, č. 280.

¹⁴⁷ WIHODA, Martin. *První česká království*, s. 229.

Najednou se Přemyslovy kroky v podobě Zlaté buly ulmské jeví jako velmi rozumné. Vratislav zřejmě své ambice neztratil, na míšeňském dvoře se i nadále vyskytoval a navíc roku 1216, kdy se Vratislav tituloval jako syn krále Čechů a kdy vznikla Zlatá bula ulmská, stále žil Ota Brunšvický.¹⁴⁸ Přemysl mohl z jeho strany tušit nebezpečí pro sebe i pro svého syna Václava. A předchozí léta jasně ukázala, jak nestabilní je mocenské rozložení v říši. Od smrti Jindřicha VI. Štaufského roku 1197 došlo k tolika obrátům, že se nic nemohlo zdát jisté.

Přemysl měl jistě na paměti, že římsí panovníci udělují odměny v podobě královského titulu jen tehdy, když je jim to ku prospěchu. Sam to na vlastní kůži zažil hned dvakrát, respektive třikrát, budeme-li počítat i ztrátu knížectví, ke které došlo již roku 1193.

A počítat bychom ji nejspíše měli, protože jedině roku 1193 přišel o vládu fakticky, nejen titulárně, a dokonce na dlouhé čtyři roky. Jak k tomu došlo? Roku 1192 pražský biskup a Přemyslovec Jindřich Břetislav vyjednal za úplatu u císaře Jindřicha VI. vládu v Čechách pro Přemysla a na Moravě pro Vladislava Jindřicha. Splacení dluhů pak biskup zaručil vlastní svobodou – měl být zajat, pokud by výše zmínění bratři příslibenou částku nesplatili, k čemuž se ani jeden z nich neměl. A když se Přemysl přidal na stranu rebelujících saských knížat, došla Jindřichovi VI. trpělivost, sesadil Přemysla z trůnu a Čechy udělil v léno Jindřichu Břetislavovi. Biskup musel zemi dobýt, ale k rozhodující bitvě u Zdic nedošlo, jelikož Přemysla opustila velká část jeho družiny. Následovaly čtyři měsíce obléhání Pražského hradu, kam se Přemysl stáhl. Těsně předtím, než Praha padla, podařilo se sesazenému knížeti uprchnout do exilu.¹⁴⁹ Vzpomínky na něj si jistě uchoval do konce života a snažil se podobnému osudu předejít všemi možnými způsoby.

O království pak Přemysl přišel poprvé v dubnu 1203, kdy Filip Švábský, jako trest za Přemyslův přechod na welfskou stranu ve zdlouhavých válkách o římský trůn, udělil v Chebu Čechy v léno knížeti Děpoltovi¹⁵⁰ a zcela tak ignoroval privilegium, které Přemyslovi vystavil o pouhých pět let dříve.

Přemysl sice obdržel podobné výsady od Oty Brunšvického, navíc byl v srpnu téhož roku korunován papežským legátem Guidem a v dubnu 1204 byl jeho titul uznán dokonce i papežem. Přesto ale Přemysl musel počítat s tím, že české království stojí a padá s právě vítězícím kandidátem na říšský trůn. Papež byl sice autoritou katolické církve a křesťanského

---

¹⁴⁸ ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar I.*, s. 129.

¹⁴⁹ *Annales Gerlaci*. FRB II, s. 509-511.

¹⁵⁰ Jednalo se o Přemyslova bratrance, který v důsledku neobjasněné hádky s českým králem opustil zemi a ocitl se na míšeňském dvoře, kde jej Dětrich (bratr Adléty) využil ke své pomstě vůči Přemyslovi. Více viz: ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar I.*, s. 94-95.

světa, ale z Čech to bylo do Říma mnohem dál než do říše, která českou politiku více, či méně, provázela již od dob Karla Velikého. I z toho důvodu se po porážkách welfského tábora Přemysl vrátil na stranu Filipa Švábského.¹⁵¹

Podruhé pak Přemysl „přišel“ o království v květnu 1212, kdy byly Čechy uděleny v léno Vratislavovi, jak je ostatně popsáno výše. S prvním případem je společný zásah Dětricha Mišeňského, a hlavně porušení starších privilegií. Vidíme tedy, že se Přemysl nemohl s klidným svědomím spolehnout na ustanovení basilejské listiny, která sice zaručovala volitelnost trůnu bez vnějších zásahů říše, ale stejnou dikci měla i předchozí privilegia, která byla neustále porušována. Fridrich II. mohl v rámci upevnění říšských zájmů po smrti Přemysla, nebo i během jeho života, dosadit na trůn jiného panovníka, kterým by se dalo lépe manipulovat, a který by lépe vyhovoval Fridrichovým záměrům.

Zdá se tedy, že hlavně nedůvěra v trvalost politické situace vedla Přemysla k žádosti o ulmské privilegium. Snad se bál, že proti němu bude opět využit Vratislav, nebo možná i Děpolt III. Oba muži by se jistě cítili Fridrichovi zavázáni, vždyť by mu vděčili za český trůn. Další věcí je, že by se v Praze ocitli bez širší základny věrných a byli by na říši zcela závislí. Ostatně přímé následnictví v úzké rodinné linii se zatím prosadit nepodařilo a nezdar Vladislava II. byl dostatečným varováním a vybídkou pro opatrnost, a to i přesto, že během Vladislavovy vlády žilo mnohem více potenciálních kandidátů na český trůn (např. Soběslavovici, či moravské přemyslovské větve). K vnějšímu zásahu do české politiky by však postačil i jediný Přemyslovec.

Přemyslovi v otázce nástupnictví nakonec nejvíce pomohlo zúžení Oráčova rodu. Vladislav Jindřich byl bezdětný, navíc s Přemyslem velmi úzce ve všem spolupracoval (jejich spolupráce je dokonale vyjádřena slovy Jarlocha k památné noci mezi 6. a 7. prosincem 1197: oba *měli jednu mysl a jedno knížectví*),¹⁵² nesmíme se tedy divit, že Václavovu volbu svým jménem zaštitil. Tento prozíravý muž by snad proti zájmům svého bratra nevystoupil, ani kdyby syna měl. Navíc stále bez potomka roku 1222 zemřel, čímž byla celá tato záležitost zcela uzavřena.

---

¹⁵¹ WIHODA, Martin. *První česká království*, s. 207; ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar I.*, s. 94-96.

¹⁵² Jejich spolupráci Jarlochův zápis vztahující se k roku 1197 vystihuje vskutku dokonale: *Annales Gerlaci*. FRB II, s. 514-515: „...cessit tamen hinc propter bonum pacis, inde propter affectum germanitatis, et confederatus est germano suo sub tali forma compositionis, ut ambo pariter, ille in Marauia, iste in Boemia principarentur et esset ambobus, sicut unus spiritus, ita et unus principatus; quod esque hodie inter eos illibatum manet.“

Z moravské přemyslovské větve byl naživu již jen Siffrid, který jako duchovní nepředstavoval v nástupnické otázce žádný problém. Zůstával tedy jen Vratislav a Děpolt III.¹⁵³ A právě s nimi si Přemysl, vždy obratný diplomat, musel poradit.

Zlatá bula ulmská zdůrazňuje Václavovu *prvorozenost* (*filium ipsius regis Boemie primogenitum*),¹⁵⁴ je tedy jasné vůči komu byla namířena. Přemyslův prvorozenec byl totiž doopravdy Vratislav, nikoliv o tolik mladší Václav. Někteří autoři, počínaje Palackým,¹⁵⁵ spojovali s ulmskou bulou zavedení primogenitury, ale účelem tohoto privilegia bylo hlavně definitivní odstranění Vratislava od případného nástupnictví. Nešlo o zrušení stařešinského řádu, ani o primogenituru. Je sice pravda, že v době posledních Přemyslovců nastupoval na trůn vždy nejstarší syn daného krále, ale bylo tomu tak proto, že žádní jiní vhodní kandidáti neexistovali, jelikož vedlejší přemyslovské rody vymřely. Trůn alespoň teoreticky zůstával nadále volitelný, čehož ale česká šlechta mohla využít až v pohnutých letech 1306-1310 po smrti Václava III.

Ulmská volba poškodila i zájmy Děpolticů. I oni byli tímto aktem zbaveni možnosti získat trůn. A Děpolt III. věkem Václava výrazně převyšoval, navíc se již jednou o Čechy ucházel, ale bez vlivu v Čechách neměl šanci faktickou moc získat. Po smíření s Přemyslem si sice udržel východočeský úděl a obdržel do správy Plzeňsko, ale jeho ambice tím nejspíš plně uspokojeny nebyly. Vyskytoval se na míšeňském dvoře a červnové volby se demonstrativně nezúčastnil, čímž vyjádřil svůj nesouhlas s celým procesem.¹⁵⁶

Další události v otázce Děpolticů uvedla do pohybu smrt bezdětného Vladislava Jindřicha. Děpoltici se zřejmě začali ucházet o Moravu, kterou jim Přemysl nehodlal podstoupit. Zbavil je i správy Plzeňska a vyhnal je ze země. Děpolt III. padl nejspíš roku 1223, jeho synové zemřeli před polovinou 13. století a s nimi zanikla i celá děpoltická větev. Z celé přemyslovské dynastie zůstala již jen královská rodina Přemyslova a nadále nemělo nic ohrožovat její vládu. Opozice byla bezpečně zlikvidována a postupně upadla v zapomnění.¹⁵⁷

Druhý možný důvod pro vyžádání Zlaté buly ulmské právě roku 1216 nás přivádí zpět k osudům Fridricha II. Po králově moravské korunovaci stále pokračoval zápas mezi mladým

---

¹⁵³ ŽEMLIČKA, Josef. *Počátky Čech královských*, s. 131-133.

¹⁵⁴ CDB II, s. 117-118, č. 127.

¹⁵⁵ PALACKÝ, František. *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě*. Praha: Nakladatel L. Mazáč, 1936, s. 307-308: „...a zavedení dědičného řádu prvorozců domu královského v Čechách. I o to postaral se Otakar, dav roku 1216 skrze moravského markraběte Vladislava i skrze pány české na sněmu voliti svého z Konstancie nejstaršího, ač teprve jedenáctiletého, syna Václava za nástupce na trůnu českém, což ihned Fridrichem II. potvrzeno jest.“

¹⁵⁶ ŽEMLIČKA, Josef. *Počátky Čech královských*, s. 132-133.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 135-137.

Štaufem a Otou IV. Rozhodující moment nastal, poněkud neočekávaně, ve Flandrech, kde v neděli 27. července 1214 proběhla bitva u Bouvines. Na bitevní pláni proti sobě stanula vojska francouzského krále Filipa II. Augusta, jehož podporoval Fridrich a anglického krále Jana Bezzemka, na jehož straně stál naopak Ota IV. Měly zde být tedy vyřešeny dva spory, jednak anglicko-francouzské soupeření o Flandry a také zápas o říšskou korunu.¹⁵⁸

Německé vojsko mělo nejspíše drobnou početní převahu¹⁵⁹, ale v momentě, kdy se dal obklíčený Ota IV. na útěk, bylo rozhodnuto. Jeho jednotky zachvátila panika a bitva po několika hodinách skončila vítězně pro Filipa II. Augusta a Fridricha Sicilského. A pro Otu znamenala prohraná bitva konec nadějí na faktickou vládu v říši.¹⁶⁰

Vítězství v bitvě u Bouvines Fridrichovi otevřelo cestu do Cách. Roku 1215 byl mohučským arcibiskupem Siegfriedem II. konečně korunován ve městě Karla Velikého a tímto rituálním úkonem opět potvrdil své postavení v říši.¹⁶¹

O cášské korunovaci věděl i pražský dvůr. Fridrich totiž své záměry probíral již v březnu 1215 na chebském sněmu, kterého se účastnil Přemysl Otakar I. v doprovodu svého bratra Vladislava Jindřicha. A ačkoliv se ani jeden z Přemyslovců Fridrichova povýšení osobně nezúčastnil,¹⁶² jistě se o úspěchu celé akce brzy dozvěděli. Navíc byla v listopadu 1215 na IV. lateránském koncilu schválena Fridrichova císařská volba a Ota IV. byl týmž koncillem odsouzen, což jen urychlilo jeho pád. Postupně Ota přišel o veškeré spojence a pro mladého Štaufa již nepředstavoval žádné nebezpečí. Roku 1218 vážně nemocný a osamocený císař na hradě Harzburg zemřel v nedožitých 36 letech.¹⁶³

Vraťme se však do Čech. Kolem roku 1215 mohl pražský dvůr využít Fridrichova nezpochybnitelného postavení v říši k potvrzení Václavovy volby a českého královského titulu vůbec. Můžeme se tedy domnívat, že cášská korunovace a lateránský koncil byly oním dalším důvodem pro vznik ulmského privilegia.

A co Zlatá bula ulmská znamenala pro královský majestát? Výrazným způsobem posílila Přemyslovu královskou pozici. Nově budovaná, na Bohu a církvi postavená ideologie

---

¹⁵⁸ RADER, Olaf. *Fridrich II.*, s. 64-65.

¹⁵⁹ Francouzský historik Georges Duby odhadl počet bojovníků takto: Filip II. August disponoval nejméně 1300 rytířů, stejným počtem jízdních bojovníků a až 6000 pěšáky. Ota měl pak více rytířů i pěchoty a celkově se bitvy zúčastnilo zhruba 4 tisíce jezdců a 12 tisíc pěšáků: DUBY, Georges. *Neděle u Bouvines 27. červenec 1214*. Praha: Argo, 1997, s. 28.

¹⁶⁰ RADER, Olaf. *Fridrich II.*, s. 68-69.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 70.

¹⁶² WIHODA, Martin. *Vladislav Jindřich*, s. 170.

¹⁶³ ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar I.*, s. 126-127.

mu umožnila překonat staré nástupnické pořádky knížecích Čech a velmi elegantním způsobem se vypořádat s pradávným institutem knížecí volby. Zcela jej zrušit nemohl, stále byl závislý na podpoře svých předáků, a i jako král musel respektovat římské právo, konkrétně *lex regia*. To volbu panovníka v právním řádu pevně zakotvovalo a zaručovalo lidu¹⁶⁴ možnost udělit králi *imperium*, tedy výkonnou moc.

Přemysl obě tradice respektoval, tedy alespoň navenek. Václavovo zvolení podřídil své vůli a do Zlaté buly ulmské nechal vetknout poznámku, že celý akt proběhl s jeho souhlasem. Tím byla doplněna a rozvinuta Zlatá bula sicilská, která prosazovala spíše právo české elity volit krále bez zásahu stávajícího panovníka. Přemyslovi se během dvou letních měsíců roku 1216 podařilo to, v čem neuspěl Vratislav, ani Vladislav, totiž získat dědičného královského titulu a prosazení nástupnictví v úzké rodinné linii.

Zůstává již jen jediná otázka – byly Přemyslovy Čechy knížecí, či královské? Vlastně obojí, královská ideologie pozměnila a posílila ideologii knížecí a její velkou část přejala do sebe. Patronem všech Čechů zůstal sv. Václav, sněm urozených stále tvořil oporu panovnické moci, zdánlivě se mnoho nezměnilo, ale přesto Přemyslovy kroky znamenaly jasný a nezvratný předěl mezi dvěma epochami přemyslovského státu.

---

¹⁶⁴ Lid však musíme chápat jako skupinu mocných vyskytujících se v králově okolí.

6. Závěr

Cílem této práce bylo pojednat o listině z roku 1216 s názvem Zlatá bula ulmská v dobovém kontextu a s ohledem na politické ambice českého krále Přemysla Otakara I. Z toho důvodu bylo nutné nastínit význam královského majestátu a popsat politicko-hospodářskou situaci v českém státě na přelomu 12. a 13. věku. Ukázal jsem, jak byla politická ideologie středověku úzce propojena s vírou a církví obecně. Podstatným rysem královské moci bylo její podepření autoritou Boží. Vývoj v Čechách jsem pak sledoval z více rovin – počínaje proměnou společnosti, krajiny, církve a proměnou státu jako takového konče.

Již v úvodu jsem položil otázku, zdali byla ulmská listina nadbytečná. Mou snahou bylo ukázat, že nikoliv. Nejenže řádným ohlášením domácí volby Václava římskému králi Fridrichu II. respektoval Přemysl basilejskou listinu, ulmské privilegium plnilo i mnohé další funkce. Nejspíše tou nejdůležitější bylo definitivní zajištění vlády pro Václava I. na úkor jeho polovičního bratra Vratislava, jenž byl plodem Přemyslova prvního sňatku s Adlétou Míšeňskou. Abychom pochopili, jakou hrozbu vlastně pro pražský dvůr Vratislav představoval, shrnul jsem hlavní události nepodařeného „rozvodu“ Přemysla a Adléty, dále jsem sledoval Vratislavovy osudy, jeho povýšení na českého krále z rukou Oty IV. Brunšvického a jeho titulaturu jako „syn krále Čechů“, kterou užíval i po roce 1216. Viděli jsme, že strach z Vratislava rozhodně nebyl neopodstatněný.

Privilegium též upravovalo proces domácí volby nového panovníka. Zdůrazněn byl Přemyslův souhlas s celým aktem. I jako král musel respektovat zvyklosti knížecí doby a římské právo, ale mohl volitelnost trůnu podřídít své vůli. Tímto elegantním zákrokem definitivně zakořenil v Čechách královskou ideologii, a to se souhlasem svých věrných, a aniž by znevážil, či zcela opustil předchozí tradice.

Má práce samozřejmě nevyčerpala celou problematiku pojící se ke Zlaté bule ulmské. Nad rámec tohoto textu zůstává například druhý život ulmské listiny. Další výzkum se může zaměřit na její použití v pohnuté době po olomoucké vraždě roku 1306, případně jak (a jestli) byla kodifikována za vlády Karla IV., který se k listinám i tradicím přemyslovské doby rád vracel. Rozbor by si zasloužila i kancelář Fridricha II., podrobněji by bylo možné věnovat se paleografické stránce listiny, či jejímu osudu, spojeným s osudem korunního archivu.

Zlatá bula ulmská si zcela jistě zaslouhuje naši pozornost. Shrnout její význam několika málo slovy je obtížné, omezme se tedy na konstatování toho, že tvořila nedílnou součást procesu

proměny přemyslovské státní ideologie, který svým způsobem završila. Byla jedním z mnoha vrcholů Přemyslovy diplomacie a o jejím významu svědčí i to, že se dochovala do dnešních let.

7. Seznam zkratek

ARCB	Archivum Coronae regni Bohemiae
CDB	Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae
ČSPS(Č)	Časopis Společnosti přátel starožitností (Českých)
EFF	Evropský festival filosofie
FRB	Fontes rerum Bohemicarum
MGH	Monumenta Germaniae historica
SRG	Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum separatim editi
SRG NS	Scriptores rerum Germanicarum Nova series
SS	Scriptores
MHB	Mediaevalia Historica Bohemica

8. Seznam pramenů a literatury

8.1. Prameny

Annalium Pragensium (IV. Letopisy české od roku 1196 do roku 1278), J. Emler, FRB II, Praha 1874, s. 282-303.

Burchardi praepositi Urspergensis Chronicon. Eds. O. Holder-Egger – B. von Simson, MGH SRG [16], Hannover 1916.

Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae I (805-1197). Ed. G. Friedrich, Praha 1904-1907.

Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae II (1198-1230). Ed. G. Friedrich, Praha 1912.

Conrado de Fabaria Casuum Sancti Galli Continuatio tertia. Ed. G. H. Pertz, MGH SS II, Hannover 1829, s. 163-183.

Cosmae Pragensis Chronica Boemorum. Eds. B. Bretholz – W. Weinberger, MGH SRG NS 2, Berlin 1923.

Crescente fide christiana. Ed. J. Emler, FRB I, Praha 1873, s. 183-190.

DALIMIL. *Kronika tak řečeného Dalimila*. Praha, Svoboda, 1977.

Ex Willelmi Brittonis Operibus. Eds. A. Milinier – G. Waitz, MGH SS XXVI, Hannover 1882, s. 295-389.

Gerlaci abbatis Milovicensis Annales. Ed. J. Emler, FRB II, Praha 1875, s. 461-516.

Gumpoldi Vita Venceslai. Ed. J. Emler, FRB I, Praha 1873, s. 146-166.

HLAVÁČEK, Ivan a Zdeňka HLEDÍKOVÁ, ed. *Visitační protokol pražského arcijáhensství pražského arcijáhna Pavla z Janovic z let 1379-1382*. Praha: Academia, nakladatelství Československé akademie věd, 1973.

Chronica regia Coloniensis. Ed. G. Waitz, MGH SRG [18], Hannover 1880.

Ottonis de Sancto Blasio Chronica. Ed. A. Hofmeister, MGH SRG [47], Hannover 1912.

Przibiconis de Radenin dicti Pulkavae Chronicon Bohemiae, eds. J. Emler – J. Gebauer, FRB V, Praha 1893, s. 1-207; s. 209-326.

Vincentii canonici Pragensis Annales. Ed. J. Emler, FRB II, Praha 1875, s. 401-460.

Vita et passio sancti Wenceslai et sancte Ludmille ave eis (Legenda Christiani). Ed. J. Ludvíkovský, Praha 1978.

Život svatého Václava. Ed. J. Emler, FRB I, Praha 1873, s. 125-126.

8.2. Literatura

ADDE-VOMACKA, Eloise. Volba krále a tyranovražda: Návod k ustavení politické role české šlechty v Dalimilově kronice. *Mediaevalia Historica Bohemica*. Praha: Historický ústav, 2014, 17(1).

ANTONÍN, Robert. *České země za posledních Přemyslovců. I. díl (1192-1253). Cestou proměny společnosti k vrcholně středověké monarchii*. Praha: Libri, 2012.

ANTONÍN, Robert. *Ideální panovník českého středověku: kulturně-historická skica z dějin středověkého myšlení*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2013.

ARNALDI, Girolamo. Církev a papežství. In: LE GOFF, Jacques a Jean-Claude SCHMITT. *Encyklopedie středověku*. Praha: Vyšehrad, 2014, s. 64-80.

BARTLETT, Robert. *The making of Europe. Conquest, Colonization, and Cultural Change 950-1350*. Princeton: Princeton University Press. 1993.

BEDNAŘÍKOVÁ, Jarmila. *Frankové a Evropa*. Praha: Vyšehrad, 2009.

BLÁHOVÁ, Marie. *Staročeská kronika tak řečeného Dalimila: v kontextu středověké historiografie latinského kulturního okruhu a její pramenná hodnota*. Praha: Academia, 1995.

BLOCH, Marc. *Králové divotvůrci: studie o nadpřirozenosti přisuzované královské moci, zejména ve Francii a Anglii*. Praha: Argo, 2004.

BOROVSKÝ, Tomáš. Svátky a slavnosti středověkého města. In: NODL, Martin a František ŠMAHEL, ed. *Slavnosti, ceremonie a rituály v pozdním středověku*. Praha: Argo, 2014, s. 369-410.

ČERNÁ, Marie. *Rozvod Přemysla I. s Adélou Míšeňskou*, ČSPSČ 31, 1923, s. 9-44.

DUBY, Georges. *Neděle u Bouvines 27. červenec 1214*. Praha: Argo, 1997.

DUBY, Georges. *Rok tisíc*. Praha: Argo, 2007.

KANTOROWICZ, Ernst. *Dvě těla krále: studie středověké politické teologie*. Praha: Argo, 2014.

KANTOROWIZ, Ernst. *Frederick the second. 1194-1250*. Frederick Ungar publishing co. New york, 1957.

KRZEMIENSKA, Barbara. *Břetislav I.: Čechy a střední Evropa v první polovině 11. století*. Praha: Garamond, 1999.

LE GOFF, Jacques, ed. *Středověký člověk a jeho svět*. Praha: Vyšehrad, 2003.

LE GOFF, Jacques. Král. In: LE GOFF, Jacques a Jean-Claude SCHMITT. *Encyklopedie středověku*. Praha: Vyšehrad, 2014, s. 305-320.

NODL, Martin a František ŠMAHEL, ed. *Slavnosti, ceremonie a rituály v pozdním středověku*. Praha: Argo, 2014.

NODL, Martin. *Středověk v nás*. Praha: Argo, 2015.

PALACKÝ, František. *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě*. Praha: Nakladatel L. Mazáč, 1936.

PESEZ, Jean-Marie. Hrad. In: LE GOFF, Jacques a Jean-Claude SCHMITT. *Encyklopedie středověku*, Praha: Vyšehrad, 2014, s. 204-218.

RADER, Olaf. *Fridrich II.: Sicilan na císařském trůně*. Praha: Argo, 2016.

SMETÁNKA, Zdeněk. *Hledání zmizelého věku: Sondy do středověkých Čech*. Praha: Mladá fronta, 1987.

SMETÁNKA, Zdeněk. *Legenda o Ostojovi: archeologie obyčejného života*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004.

ŠMAHEL, František. *Mezi středověkem a renesancí*. Praha: Argo, 2002.

TŘEŠTÍK, Dušan. České knížectví – zrod státní ideje. In: PÁNEK, Jaroslav. *Idea českého státu v proměnách staletí: fakta, úvahy, souvislosti*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 29-39.

TŘEŠTÍK, Dušan. Velkomoravské hledání identity. In: PÁNEK, Jaroslav a kol. *Idea českého státu v proměnách staletí: fakta, úvahy, souvislosti*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 18-28.

TŘEŠTÍK, Dušan. *Češi a dějiny v postmoderním očistci*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005.

TŘEŠTÍK, Dušan. *Kosmas: studie s výběrem z Kosmovy Kroniky*. Praha: Melantrich, 1972.

TŘEŠTÍK, Dušan. *Myslití dějiny*. Praha: Paseka, 1999.

VANÍČEK, Vratislav. *Velké dějiny země Koruny české II.*, Praha a Litomyšl: Paseka, 2000.

- WIHODA, Martin. *První česká království*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015.
- WIHODA, Martin. *Vladislav Jindřich*. Brno: Matice moravská, 2007.
- WIHODA, Martin. *Zlatá bula sicilská: podivuhodný příběh ve vrstvách paměti*. Praha: Argo, 2005.
- ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí (1034-1198)*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997.
- ŽEMLIČKA, Josef. *Do tří korun: poslední rozmach Přemyslovců (1278-1301)*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017.
- ŽEMLIČKA, Josef. *Království v pohybu: kolonizace, města a stříbro v závěru přemyslovské epochy*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2014.
- ŽEMLIČKA, Josef. *Počátky Čech královských 1198-1253: proměna státu a společnosti*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002.
- ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar I.: panovník, stát a česká společnost na prahu vrcholového feudalismu*. Praha: Svoboda, 1990.
- ŽEMLIČKA, Josef. *Přemyslovci: jak žili, vládli a umírali*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005.
- ŽEMLIČKA, Josef. *Století posledních Přemyslovců. Český stát a společnost ve 13. století*. Praha: Panorama, 1986.

8.3. Internetové zdroje

EFF 2017: Martin Wihoda – Dlouhé 13. století, aneb o revolucích poněkud jinak. In: *Youtube* [online]. 13.08.2017 [cit. 2018-12-28]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=Q_FWE9C6XPs. Kanál uživatele Evropský festival filosofie.

9. Seznam příloh

Příloha 1 – Privilegium pro Vladislava II.

Příloha 2 – Zlatá bula sicilská

Příloha 3 – Zlatá bula ulmská

Příloha 4 – Zlatá bula melfská

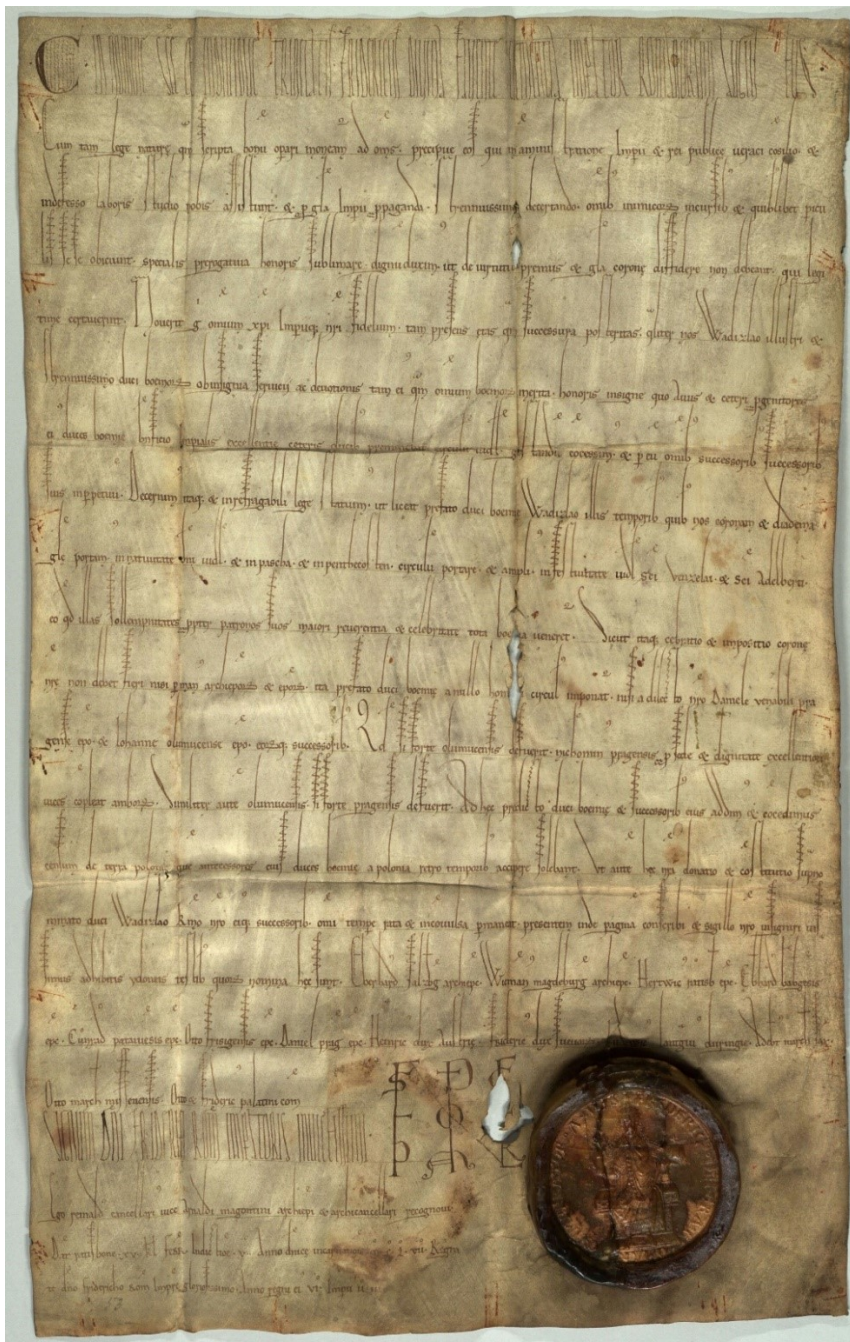
Příloha 5 – Fridrich II. Sicilský

Příloha 6 – Zlatá bula sicilská – text

Příloha 7 – Zlatá bula ulmská – text

9.1. Obrazové přílohy

Příloha č. 1

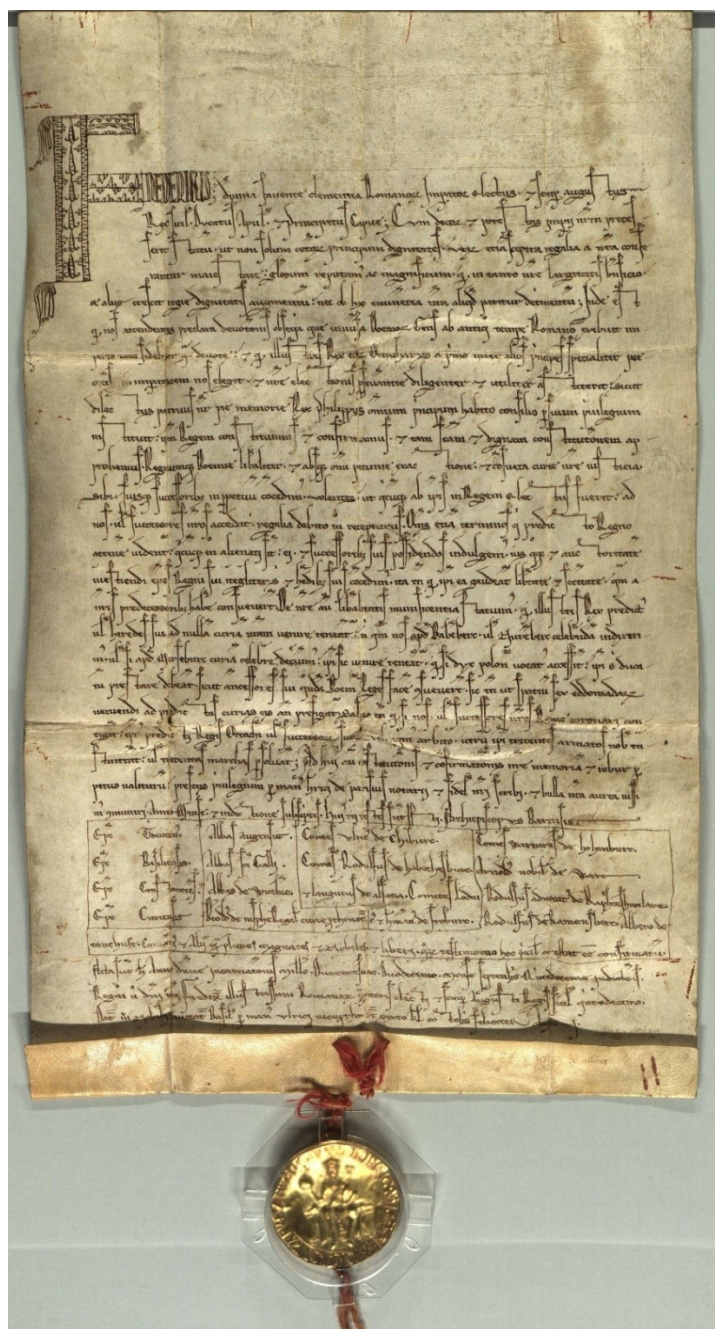

1. Privilegium pro Vladislava II.

Listina Fridricha Barbarossy z 18. ledna 1158, která udělovala Vladislavovi právo nosit ve vybraných dnech čelenku (*circulus*).

(Národní archiv Archiv České koruny (1158-1935) 1, in: monasterium.net, URL </mom/CZ-NA/ACK/1/charter>, accessed at 2019-07-05Z)

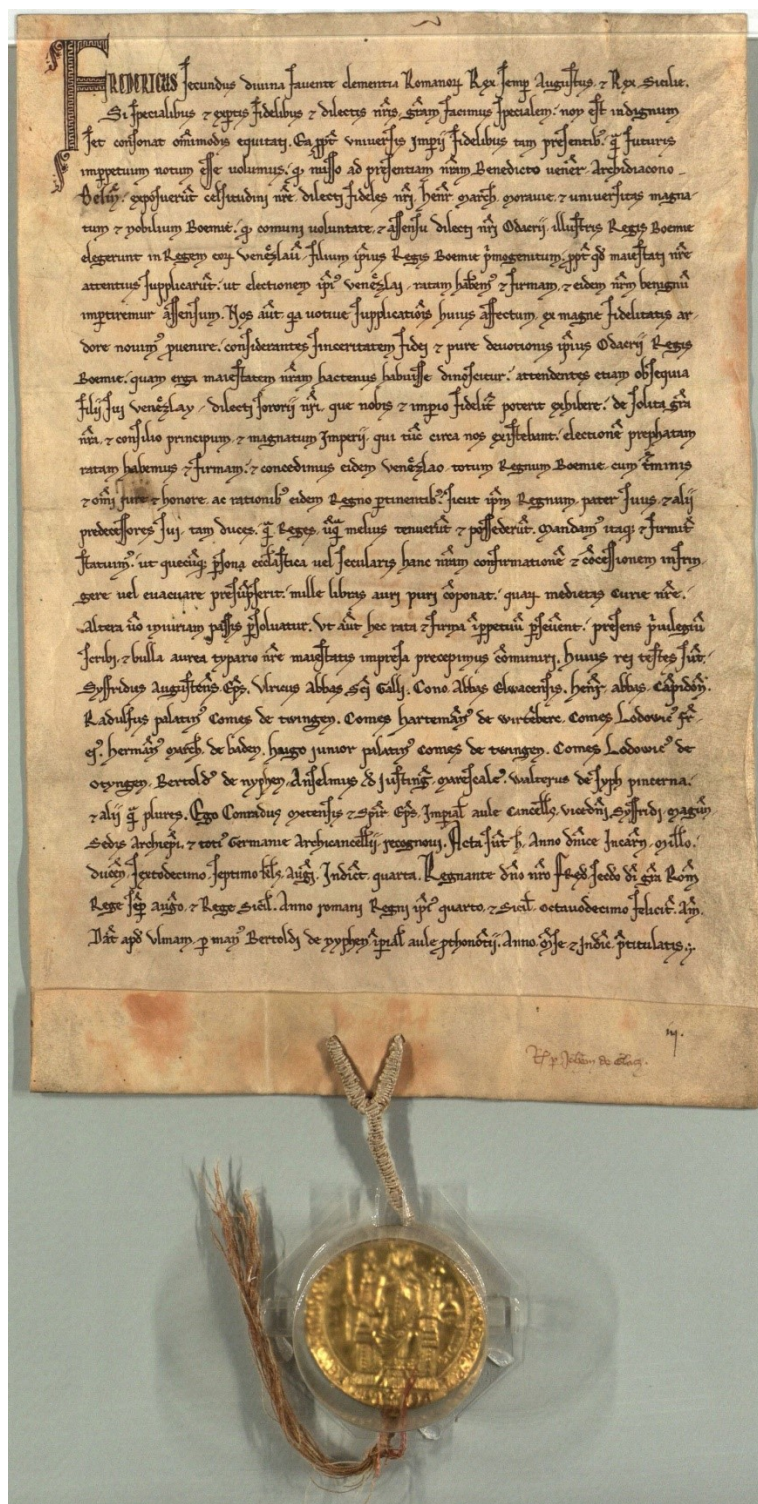

2. Zlatá bula sicilská

26. září 1212 byla vydána listina potvrzující královský titul Přemysla Otakara I. Basilejské privilegium dále upravovalo dědičnost královského titulu a stanovovalo práva a povinnosti vázající Čechy k říši.

(Národní archiv Archiv České koruny (1158-1935) 2, in: monasterium.net, URL [/mom/CZ-NA/ACK/2/charter](http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/2/charter)>, accessed at 2019-07-05Z)

3. Zlatá bula ulmská

Fridrich II. Sicilský potvrzuje volbu Václava I. českým králem.

(Národní archiv Archiv České koruny (1158-1935) 4, in: monasterium.net, URL </mom/CZ-NA/ACK/4/charter>, accessed at 2019-07-05Z)

4. Zlatá bula melfská

Listina Fridricha II. z července 1231 potvrzující intronizaci Václava I.

(Národní archiv Archiv České koruny (1158-1935) 6, in: monasterium.net, URL </mom/CZ-NA/ACK/6/charter>, accessed at 2019-07-05Z)

5. Fridrich II. Sicilský

Patrně nejznámější vyobrazení Fridricha II. z díla *O sokolnickém umění* (*De arte vevandi cum avibus*).

(*De arte vevandi cum avibus*. Vatican, MS. Pal. Lat. 1071. Parchment, 111 folios, 360 x 250 mm; s. 6. [cit. 2019-07-05]. Dostupné z: https://digi.vatlib.it/view/MSS_Pal.lat.1071/0006)

9.2. Textové přílohy

Příloha č. 6

Zlatá bula sicilská, 26. září 1212 v Basileji.

Fredericus, divina favente clementia Romanorum imperator electus et semper augustus, rex Sicilie, ducatus Apulie et principatus Capue. Cum decor et potestas imperii nostrum precesserit statum, ut non solum ceterorum principum dignitates, verum etiam sceptrum regalia a nostra conferantur maiestate, gloriosum reputamus ac magnificum, quod in tanto nostre largitatis beneficio et aliis crescit regie dignitatis augmentum, nec ob hoc eminentia nostra aliquod patitur detrimentum. Inde est, quod nos attendentes preclara devotionis obsequia, que universa Boemorum gens ab antiquo tempore Romano exhibuit imperio tam fideliter quam devote, et quod illustris rex eorum Ottacharvs a primo inter alios principes specialiter pre ceteris in imperatorem nos elegit et nostre electionis perseverantie diligenter et utiliter astiterit: sicut dilectus patruus noster, pie memorie rex Philippus, omnium principum habito consilio, per suum privilegium instituit, ipsum regem constituimus et confirmamus et tam sanctam et dignam constitutionem approbamus; regnumque Boemie liberaliter et absque omni pecunie exactione et consueta curie nostre iusticia sibi suisque successoribus in perpetuum concedimus; volentes, ut quicumque ab ipsis in regem electus fuerit, ad nos vel successores nostros accedat, regalia debito modo recepturus. Omnes etiam terminos, qui predicto regno attinere videntur, quocumque modo alienati sint, ei et successoribus suis possidendos indulgemus. Ius quoque et auctoritatem investiendi episcopos regni sui integraliter sibi et heredibus suis concedimus; ita tamen, quod ipsi ea gaudeant libertate et securitate, quam a nostris predecessoribus habere consueverunt. De nostre autem liberalitatis munificentia statuimus, quod illustris rex predictus vel heredes sui ad nullam curiam nostram venire teneantur, nisi quam nos apud Babenberc vel Nurenberc celebrandam indixerimus, vel si apud Merseburc curiam celebrare decreverimus, ipsi sic venire teneantur; quod si dux Polonie vocatus accesserit, ipsi sibi ducatum prestare debeant, sicut antecessores sui, quondam Boemie reges, facere consueverunt; sic tamen, ut spatium sex eddomadarum veniendi ad predictas curias eis ante prefigatur; salvo tamen, quod si nos vel successores nostros Rome coronari contigerit, ipsius predicti regis Ottacheri vel successorum suorum relinquimus arbitrio, utrum ipsi trecentos armatos nobis transmittant, vel trecentas marchas persolvant. Ad huius autem constitutionis et confirmationis nostre memoriam et robur perpetuo valiturum presens privilegium per manus Henrici de Parisius, notarii et fidelis nostri, scribi et bulla nostra aurea iussimus communiri, anno, mense et indictione subscriptis.

Huius rei testes sunt isti: archiepiscopus Barenis; episcopus Tridentinus, episcopus Basiliensis, episcopus Constantiensis, episcopus Curiensis; abbas Augensis, abbas sancti Galii, abbas de Wiceburc, Bertoldus de Nisphe regalis curie prothonotarius; comes Vlricus de Chiburc, comes Rodulfus de Habechesburc et langravius de Alsatia, comites Loduicus et Hermannus de Froburc; comes Warnerus de Hohenburc, Arnoldus nobilis de Wart, Rodulfus advocatus de Raprehteshiwilare, Rodulfus de Ramensberc, Albero de Tanehuse camerarius et alii quam plures magnates et nobiles et liberi, quorum testimonio hoc privilegium constat esse confirmatum. Acta sunt hec anno dominice incarnationis millesimo ducentesimo duodecimo, mense septenbris, quintedecime indictionis, regni vero domini nostri Frederici, illustrissimi Romanorum imperatoris electi et semper augusti, regis Sicilie, quintodecimo. Datum in nobili civitate Basiliensi per manus Vlrici viceprothonotarii, sexto kalendas octobris, feliciter amen.

(CDB II, s. 92-94, č. 96)

Fridrich, z boží milosti a přízně vyvolený císař Římanů, vždy rozmnožitel říše, král sicilský, vévoda apulský a kníže kapujský. Protože ozdoba a moc císařská předchází náš stav, že nejen hodnosti ostatních knížat, nýbrž i královská žezla uděluje náš majestát, pokládáme za slavnou a velikou věc, že v tak velikém dobrodiní naší štědrosti i jiným vzrůstá rozmnožení královské důstojnosti a že tím naše vznešenost netrpí nijakou újmu. Proto my po přihlédnutí k přeslavným službám oddanosti, které veškerý lid český od dávného času věrně a oddaně prokazoval císařství římskému, a že jasný král jejich Otakar od začátku mezi jinými knížaty, zvláště před ostatními, nás zvolil císařem a při naší volbě ustavičně a užitečně setrval, jako náš milý strýc blahé paměti král Filip po radě knížat svým privilegiem ustanovil, také my jej králem ustanovujeme a potvrzujeme, a tak posvátné a důstojné ustanovení schvalujeme a království české štědře a beze všeho vymáhání peněz i obvyklé spravedlnosti našeho dvora jemu a jeho nástupcům na věky propůjčujeme a chceme, aby kdokoli z nich bude zvolen králem, k nám nebo našim nástupcům přijel a náležitým způsobem odznaky královské přijal. Také povolujeme, aby on a jeho nástupcové drželi všechny hranice, které patří zmíněnému království, ať již by byly jakkoli odcizeny. Také jemu a jeho dědicům úplně povolujeme právo a moc uvádět v úřad biskupy jeho království, ale tak, aby se těšili té svobodě a bezpečnosti, kterou mívali od našich předchůdců. Ustanovujeme pak z nadbytku naší štědrosti, že řečený jasný král nebo jeho dědicové nejsou povinni účasti na žádném našem sněmu, s výjimkou těch, které bychom svolali do Bamberku nebo Norimberku, nebo kdybychom drželi sněm v

Merseburku, tam také jsou povinni účastí. Pokud by kníže polský přijal pozvání, mají mu dát průvod, jako někdy jejich předchůdcové, králové čeští činívali, ale tak, aby jim napřed byla určena lhůta šesti neděl k návštěvě řečených sněmů. S tou však výhradou, kdybychom my nebo naši nástupcové byli v Římě korunováni, ponecháváme na vůli řečeného Otakara nebo jeho nástupců, aby k nám poslal tři sta ozbrojenců, nebo vyplatil tři sta marek. K trvalé paměti a moci tohoto našeho ustanovení a potvrzení poručili jsme toto privilegium sepsati rukou Jindřicha z Pairis, notáře a věrného našeho, a zlatou bulou naší stvrditi, roku, měsíce a indikce níže psaných. Této věci svědkové jsou tito: arcibiskup z Bari, biskup tridentský, biskup basilejský, biskup kostnický, biskup churský, opat reichenauský, opat svatohavelský, opat weisemburský, Berthold z Neuffen, protonotář naší královské kanceláře, hrabě Oldřich z Kiburgu, hrabě Rudolf z Habsburgu a lantkrabě alsaský, hrabata Ludvík a Heřman z Freiburgu, hrabě Werner z Hohenburgu, urozený Arnold z Wart, Rudolf fojt z Raprechtsweileru, Rudolf z Ramensbergu, Albero z Tanhausu komorník a mnoho jiných velmožů a urozených a svobodných, jejichž svědectvím je toto privilegium potvrzeno. Stalo se léta od vtělení Páně tisícího dvoustého dvanáctého, v měsíci září, v patnácté indikci, království však pána našeho Fridricha nejjasnějšího vyvoleného císaře Římanů a vždy rozmnožitele říše, krále sicilského roku patnáctého. Dáno ve vznešeném městě Basileji rukou Oldřicha místopronotáře šestých kalend říjnových šťastně amen.

(WIHODA, Martin. *Zlatá bula sicilská: podivuhodný příběh ve vrstvách paměti*. Praha: Argo, 2005, s. 227-228.)

Zlatá bula ulmská, 26. července 1216 v Ulmu.

Fredericus secundus, divina favente clementia Romanorum rex semper augustus et rex Sicilie. Si specialibus et expertis fidelibus et dilectis nostris gratiam facimus specialem, non est indignum, set consonat omnimodis equitati. Eapropter universis imperii fidelibus tam presentibus quam futuris imperpetuum notum esse volumus, quod misso ad presentiam nostram Benedicto, venerabili archidiacono Belinensi, exposuerunt celsitudini nostre dilecti fideles nostri Henricus marchio Moraue, et universitas magnatum et nobilium Boemie, quod communi voluntate et assensu dilecti nostri Odacrii, illustris regis Boemie, elegerunt in regem eorum Vencezlaum, filium ipisus regis Boemie primogenitum. Propter quod maiestati nostre attentius supplicarunt, ut electionem ipsius Vencezlai ratam haberemus et firmam, et eidem nostrum benignum impertiremur assensum. Nos autem, quia votive supplicationis huius affectum ex magne fidelitatis ardore novimus provenire, considerantes sinceritatem fidei et pure devotionis ipsius Odacrii, regis Boemie, quam erga maiestatem nostram hactenus habuisse dinoscitur, attendentes etiam obsequia filii sui Vencezlay, dilecti sororii nostri, que nobis et imperio fideliter poterit exhibere, de solita gratia nostra et consilio principum et magnatum imperii, qui tunc circa nos existebant, electionem prephatam ratam habemus et firmam et concedimus eidem Vencezlao totum regnum Boemie cum terminis et omni iure et honore ac rationibus, eidem regno pertinentibus, sicut ipsum regnum pater suus et alii predecessores sui, tam duces quam reges, umquam melius tenuerunt et possederunt. Mandamus itaque et firmiter statuimus, ut quecumque persona ecclesiastica vel secularis hanc nostram confirmationem et concessionem infringere vel evacuare presumpserit, mille libras auri puri componat, quarum medietas camere nostre, altera vero iniuriam passis persolvatur. Ut autem hec rata et firma imperpetuum perseverent, presens privilegium scribi et bulla aurea, typario nostre maiestatis impresa, precepimus communiri. Huius rei testes sunt: Syffridus Augustensis episcopus, Vlrircus abbas Sancti Galli, Cono abbas Elwacensis, Henricus abbas Campidonensis, Radulfus palatinus comes de Twingen, comes Hartemannus de Wirtemberc, comes Lodowicus frater eius, Hermannus marchio de Baden, Hugo iunior palatinus comes de Twingen, comes Lodowicus de Otyngen, Bertoldus de Nyphen, Anselmus de Justingen marescalcus, Walterus de Syph pincerna et alii quam plures. Ego Conradus Metensis et Spirensis episcopus, imperialis aule cancellarius, vice domini Syffridi Maguntine sedis archiepiscopi et totius Germanie archicancellarii, recognovi. Acta sunt hec anno dominice incarnationis millesimo ducentesimo sextodecimo, septimo kalendas augusti, indictione

quarta, regnante domino nostro Frederico secundo, dei gratia Romanorum rege semper augusto et rege Sicilie, anno Romani regni ipsius quarto et Sicilie octavodecimo, feliciter amen. Datum apud Vlmam per manus Bertoldi de Nyphen, imperialis aule prothonotarii, anno, mense et indictione pretitulatis.

(CDB II, s. 117-118, č. 127)

Fridrich z milosti boží král Římanů, vždy rozmnožitel říše a král sicilský. Není nás nedůstojné, pakliže učiníme našim osvědčeným a ceněným věrným a milým zvláštní milost, spíše to značí naši obecnou spravedlnost. Proto chceme, aby bylo všem našim věrným, jak přítomným, tak budoucím známo, že k nám naši věrní milí Jindřich, markrabě moravský, a všichni magnáti a urozenci čeští vyslali Beneše, ctihodného arcijáhna bílinského, a jeho prostřednictvím nám vyličili, že ze společné vůle a za souhlasu našeho milého Otakara, vznešeného krále českého, zvolili za svého krále Václava, prvorozeného syna tohoto krále českého. A proto nás velmi prosili, abychom zvolení onoho Václava potvrdili a právem posvětili a abychom jemu udělili náš dobrotivý souhlas. My tedy, protože jsme poznali, že vroucnost této žádosti pochází z velké věrnosti, a protože jsme také poznali upřímnost věrnosti a zbožnosti tohoto Otakara, krále českého, kterou projevil vůči našemu majestátu, a pozorující také poslušnost jeho syna Václava, našeho milého příbuzného, a to, že ji bude nám i říši věrně prokazovat, výše zmíněnou volbu jsme potvrdili a právem posvětili z naší milosti a na radu knížat a mocných říše, kteří tehdy byli v naší blízkosti, a postoupili jsme témuž Václavovi celé království české v plném rozsahu a se všemi právy k němu náležejícími, tak jak to království drželi a vlastnili jeho otec a ostatní jeho předchůdcové, jak knížata, tak králové. Nařizujeme také a pevně ustanovujeme, aby jakákoli osoba církevního nebo světského stavu, která by se pokusila narušit tuto naši konfirmaci a souhlas, složila tisíc liber čistého zlata, z kteréžto sumy by polovina šla do naší pokladny a druhá část by odčinila bezpráví poškozených. Aby tedy tato naše potvrzení a ustanovení trvala na věky, přikazujeme dodržovat toto privilegium zde napsané a zlatou bulou odznakem našeho majestátu opatřené. Svědkové této věci jsou: Siegfried, biskup augsburský, Oldřich, opat svatohavelský, Kuno, opat elwangenský, Jindřich, opat kemptenský, Rudolf, falckrabě z Tübingen, Hartman, hrabě z Würtenberku, hrabě Ludvík, jeho bratr, Heřman, markrabě bádenský, Hugo, mladší falckrabě z Tübingen, hrabě ludvík z Öttingen, Berthold z Neuffen, maršálek Anselm z Justingen, stolník Walter de Syph a mnozí jiní. Já Konrád, biskup v Metách a Špýru, místokancléř říšský, zastupující pana Siegfrieda, arcibiskupa

mohučského a arcikancléře celé Germanie, jsem toto přehlédl a zkontroloval. Stalo se roku 1216, sedmých kalend srpnových, indikce čtvrté, čtvrtého roku vlády našeho pána Fridricha, z boží milosti krále římského, a osmnáctého roku vlády jeho jako krále sicilského, šťastně amen. Dáno v Ulmu rukou Bertholda z Neuffen, říšského protonotáře v roce, měsíci a indikci již řečené.

(WIHODA, Martin. *Zlatá bula sicilská: podivuhodný příběh ve vrstvách paměti*. Praha: Argo, 2005, s. 235-236.)